

Následky falešného vlastenectví

(Co se stalo, II.)

Nyní přicházíme k tomu nejhlavnějšímu, co se ve volbách stalo, k Henleinovu vítězství. Henleinovi první stranou v Čechách a na Moravě — není to pěkná věc. I když nás dnes mnohem více zajímá to, co máme nyní dělat, než kdo tuto nepříjemnost zavínil, přece jen otázku viny nemůžeme přejít zcela mlčením, neboť, je-li pravda, že chybami se člověk učí, je to pravda jen v tom případě, že si člověk své chyby pořádně uvědomí. Nikdo se nic nenaučí ze svých chyb, jestliže je pokládá dokonce za přednosti.

Tak tedy o chybě první. U ní není mnoho nebezpečí, že by ji její původci dále považovali za přednost, poněvadž docela jasně jest jim cítiti, jak tím bičím, jímž si pohrávali, sami sebe přetáhli přes záda. Protože jsou to citlivá a vznešená záda naší největší strany, skoro bych ručil za to, že to neudělají po druhé. Neboť následky jsou nemilé. Krátce před volbami vymyslí si agrární strana zákon, který měl její mohutné postavení každému hned přivádět na oči: kandidátní listiny stran dostanou pořadová čísla podle počtu hlasů, jež obdržely v posledních volbách. Proto obdržela kandidátní listina agrární strany vznešené číslo 1. Krátká to radost! Do příštích voleb půjde agrární strana se zkřivenější číslicí, než jsou rovné a prosté tahy jedničky. Hned v prvních volbách vyrval Henlein agrárikům tuto cifru, která se na agrárních volebních plakátech tak pěkně vyjímalala. To je ten švih přes záda, docela nečekaný švih, poněvadž, jak agrární stranu známe, nikdy by nenavrchovala takový zákon, kdyby tušila výsledek.

V čem byla chyba? V tom, že se nad státní zájem postavila teorie, že je třeba nad hlavou socialistů ustavičně práskati nějakým bičem a chovat ve chlívku nějaké zvíře, které je zlé na socialisty, a podle libosti to zvíře z chlívku vypouštět a zase je do něho zavírat. Tak si agrární strana tentokráte chovala medvěda a medvídku, Henleina a Gajdu. Ale už medvídek se vzepřel a nepůjde zpátky do chlívku. Gajda nesplnil očekávání — leda své vlastní — a proti všem chytrým výpočtům získal šest mandátů, vzav polovinu hlasů k tomu potřebných agrárikům a druhou polovinu Národnímu sjednocení, kde také jsou lidé, kteří tohoto medvídku dlouho hladili a česali. A což teprve medvěd! Agrární strana je teď v situaci jako někdo, komu oživilo nářadí ve vlastní mučírně.

Ale to konec konců je chyba menší, chyba v politické taktice, a agrárníci si ji asi odpykávají výčitkami svědomí. Tuto chybu lze snadno nahlédnouti a nejsnáze se jí zříci. Je tu však chyba druhá, složitější a nebezpečnější proto, že dále může někým býti pokládána za přednost. Henlein nevyrostl jen pangermanismem a napodobováním hitlerismu. Vyrostl tak velice také proto, že Němci jsou skutečně nespokojeni, a proto, že i nikterak hitlerovští Němci by si

rádi některé věci s Čechy vyřídili. Zdálo se jim, že by Henlein byl schopen to vyříditi, a dali mu k tomu tak rozsáhlou plnou moc, jakou ještě žádná česká strana od voličstva neobdržela. Na tom má vinu ona část české veřejnosti, která, naslouchajíc lidem málo prozíravým nebo takovým, kteří v politice se nad nejnižší stupeň demagogie ještě nepovznesli, od samého převratu se chová a i na jiných vynucuje, aby se chovali tak, jakoby bylo zcela lhostejno, co si Němci myslí a jsou-li spokojeni či nespokojeni. Která jménem národa zakazuje vážněji se zajímati o to, co se s našimi Němci děje, a která konečně vykřičela za germanofila každého, kdo, vyvodiv důsledky z toho, že sami jsme do svých hranic chtěli přijmouti tři miliony Němců, považoval za potřebno i prospěšno ve státním zájmu starati se také o ně a připravovati jejich spokojenost, je-li to možno.

Dejme z poslední doby příklad — doufáme, že dnes už zcela jasný — toho, kam vede taková povýšená lhostejnost k smýšlení Němců. Když se Hitler v Německu dostal k moci, ocitla se naše německá území v pravé bubnové palbě rozhlasu Třetí říše. Všichni víme, jaký je to rozhlas a co dovede a že žádné střední tóny nezná. Rozumní lidé na české straně si řekli, že je krajně nebezpečno, jestliže naši Němci budou vystaveni tomuto bombardování a už ničemu jinému, a žádali, aby náš stát vybudoval německou vysílačku, kterou by působení říšskoněmeckého rozhlasu paralysoval a náš stát a jeho zřízení mezi našimi Němci propagoval. Pane bože, to byl kraval! Kraval ku podivu nedělali pangermáni, kteří by k tomu byli měli nejvíce příčin, nýbrž čeští vlastenci. Snad pangermáni mlčeli proto, že pevně důvěřovali, že se na hloupost a vliv jisté lomozné odrůdy českých vlastenců mohou spolehnout. Rozumní Češi nerozumné dlouho prosili: buďte tak laskavi a dovolte nám zříditi německou vysílačku, aby se stát mohl mezi našimi Němci propagovat! Ale nerozumní nebyli tak laskavi. Za špatného Čecha prohlásili každého, kdo na něco takového pomýšlí. Marně jsme kladli různé úpěnlivé otázky. Marně jsme říkali, že, poněvadž člověk naší doby je tvor poslouchající radio a poněvadž jako fakt musíme přijmouti, že mnozí Němci česky neumějí, vyrábíme takto uměle posluchače Goeringovi a Goebbelsovi. Marně jsme dokazovali, že ani jedinému Čechovi nebude zřízením německé vysílačky ublíženo a že ani jediný Čech tím nebude zkrácen ve svých právech. Byl postaven proti nám mystický pojem národní cti, poněvadž nic jiného nemohlo proti nám býti postaveno. Tato česká národní čest by prý byla uražena, kdyby německá vysílačka byla zřízena; jestliže Němci české radio poslouchat nemohou nebo nechtějí, ať jdou hrát karty nebo kuželky nebo se baví nějakým jiným neškodným způsobem; my Češi nebudeme tak chabí ve své národní hrdosti, abychom Němcům nadbíhali; konec konců můžeme ke každému přijímači v německých krajích postavit četníka, který bude kontrolovat, co se tam poslouchá, nebo, kdybychom tolik četníků neměli, ať si naši Němci

jen klidně poslouchají svého Goebbelse; stejně na tom nezáleží; jsme vítězové a dost!

Tohleto nebylo nic jiného než chrápání na uvadajícím vavřínu. Ve skutečnosti ty časy, kdy nám stačilo pokládat se za vítěze, už uplynuly. Z jednoho vítězství je možno žít tak nejvýše deset let. Ale po desátém roce je už nutno toto vítězství těžce znovu proboujovat a potvrzovat. Na staré vítězství nikdo nic nedá. Nová bitva je v proudu, a ten fakt, že jsme to před sedmnácti lety vyhráli, stále více ztrácí na významu. Zase musíme být chytrí a obezřelí, a máme dokonce o jednu starost více: aby nás vítězství neohlupilo a nečinilo lehkomyšlnými. Chrápání českých vlastenců přehlušilo však hlas rozumu, německá vysilačka zřízena nebyla, a nyní nepochybně musíme snášeti následky: zde máte výsledky toho, že čeští Němci poslouchali Goebbelse, protože nic jiného ani poslouchat nemohli, zde máte plebiscit posluchačů říšsko-německého rozhlasu! Němci nešli hrát kuželky ani karty. A radikální český vlastenec, do té doby chrápající na svém kousku vavřínu, se nyní probudil a strašně se znepokojil: kriste pane, tenhle Henlein! a tolik Němců je u nás! zatracená vláda!

Ne, vláda nebyla zatracená, vláda věděla, co se má dělat. Vláda byla jen nestatečná. Věděla, co je ve státním zájmu, ale ustoupila před demagogií, která se pěstuje na širokém prostoru mezi drem Kramářem a Štříbrným. Věděla, že tato společnost, chtěvá mandátů, beze vši svědomitosti bude se snažit uplést pro ni smyčku z čehokoliv, a zalekla se. A ti lidé, kteří vládě zabránili v tomto rozumném činu, ti, kteří naše Němce bez ochrany vystavili soustředěnému útoku německé rozhlasové propagandy, ti nám teď budou dávat rady, co máme dělat s Henleinem! Jak dlouho ještě budou slepí osobovat si právo vésti vidoucí?

Obávám se, aby se nyní nepotvrdilo to, co ve své chytré knize napsal Bruce Lockhart: Ústupky národům mají se činiti, když jsou slabí, ne když jsou silní. Evropa zvykla si na nějakou dobu jednati se slabým, poraženým poválečným Německem, a stojí teď překvapena a často bez rady, když Německo zesílilo. Ti, kdo od samého začátku předpovídali, že Německo zase zesílí a že podle toho je třeba rozumně s ním jednati, ještě když je slabé, byli u nás jako ve Francii pomlouváni z germanofilství. Skoro každý prozíravý člověk přišel u šovinistů do podezření, že je nerozumně zamilován do Němců. Henlein není nic jiného než odlesk Německa zase silného. Po válce, když Dohoda měla všechny zbraně a Německo žádné, převládl názor, že není třeba se o Němce starati: ať se uškvaří na vlastním sádle. Také o našich Němcích soudili naši vlastenci: ať se zalknou ve své bezmoci! Když po osmi letech trvání republiky naši Němci zřekli se původního odporu proti státu, do něhož byli versailleským mírem zařazeni, a přihlásili se k loyaltě a spolupráci, když konečně začali vyslovovat dobrovolný souhlas se svou příslušností k nám, pošetilá a krátkozraká odrůda našich vlastenců byla tím nikoliv potěšena, nýbrž rozrušena a začala křičet: Němci do vlády, my do revoluce! Proč tak činila? Poněvadž stále ještě věřila, že není třeba se starat o to, jak Němci smýšlejí, poněvadž tisíckrát a jednou oddekretovala, že žádný německý problém neexistuje. Bude ještě nyní soudit, že německý problém neexistuje?

Dovolávám se úsudku všech Čechů, schopných rozumného smýšlení: nezkrachovala po 19. květnu 1935 na celé čáře tato politika, založená na přesvědčení, že Čech se jen zbytečně poskvvrňuje, když o německém problému přemýšlí a snaží se jej řešit? Byla ještě některá jiná teorie tak důkladně poražena? Snad jen ta teorie, která ovšem vycházela z téže společnosti: že Národní sjednocení bojuje o první až třetí místo v republice.

Nestarati se o naše Němce bylo jakž takž možno jen do té doby, dokud oni neměli v zádech za sebou silné Německo, ačkoliv už tenkrát bylo moudré připravovat budoucnost. Dnes, čím je kdo lepší český vlastenec, tím více se bude o německý problém starat, jestliže ovšem patří k tomu druhu vlastenců, kteří chtějí udržet stát v dnešních jeho rozměrech. Jestliže však někomu na tom nezáleží, budou-li pohraniční kůly přeneseny někam k Litoměřicům, pak ovšem může považovat za rozumnou tu politiku, kterou dělat doporučuje sbor zvláštních vlastenců, nazývajících se dnes — po několika proměnách — Národní sjednocení. Jsou to takoví vlastenci, že, jak víme, ani prohlášení Národní rady nemohou otisknout ve svých časopisech a musejí z něho vynechávat. Tak speciální jsou to vlastenci, že se bojí otisknout nezkrácený projev nejvyšší vlastenecké instituce, poněvadž i ten by je obviňoval.

Nyní tedy možná, pánové, konečně budete mít, co jste chtěli a pro co jste kde komu vyhrožovali: vládu bez Němců. Váš ideál se přiblížil. Jste povinni se radovat. Nyní tedy ti němečtí aktivisté, kterým jste se tolik naposmívali a kterým nastavovali nohu stále jste doporučovali, byli poraženi. Dejte si pozor, abyste sami toužebně nepřivolávali minulé časy zpět! Bohužel asi už za krátkou dobu budeme si moci s úplnou jistotou říci, co bylo lepší.

Z Henleinova vítězství vyplývá pro nás veliká otázka, kterou si zásadně musíme rozhodnouti: je třeba se teď, po Henleinově vítězství, více starati o německý problém — nebo méně? Starati se — to znamená i hospodářskou péči o německé území, to znamená i úzkostlivou spravedlnost vůči Němcům. Poněvadž vláda bohudík není tak rozumu zbavena jako páni z Národního sjednocení, nepochybuji o tom, jak si na tuto otázku odpoví. Řekne si, že je třeba ještě většího zájmu a ještě větší péče a vystihne tím pravdu na sto procent. Ale musí své otázky ještě rozšířiti a rozhodnouti si ještě něco jiného: hodlá-li strpěti, aby se jí v této těžké a odpovědné práci pletli pod nohy ti známí demagogové, kteří mimo své mandáty na nic jiného nepomýšlejí a kteří chtivě čekají na každou nesnáz vlády, i jí nezaviněnou. Tito demagogové obviňovali už naši vládu z následků světové hospodářské krise a dokázali tím, že jsou schopni všeho. Klidná a úspěšná práce vlády není možna bez přisnůstí k této kořistnické společnosti. Bude-li křičet, toho nedbejte, neboť kdy nekřičela? Bude-li se dovolávat Havlíčka a svobody tisku a bude-li drze mluvit o censuře, tedy jí přidržte před oči jen ten fakt, že ona sama ve svých orgánech censuruje i svolání Národní rady, a více s nimi nemluvte. Doba je taková, že přestávají žerty a showivavost.

Národní sjednocení samo proti Henleinovi jinou radu nevymyslí než tu, aby čeští voliči co nejvíce volili Kramáře a Hodáče, Stříbrného a Kuta. Pak prý bude po nebezpečí. Kdo tomu věří, ať se přihlásí. Bude vystaven jako nejnaivnější bytost v tomto státě. Od tak neúspěšných lidí, kteří jako pp. Kramář a Hodáč svou vlastní stranu přivedli na pokraj zkázy a tedy ani o vlastní domácnost postarati se neumějí, zajisté nebudou přijímati rad, pokud jde o řízení celého státu.

Vážná doba je před námi, a první povinností je ne-ztratit nervy. Jestliže nám je někdo chce kazit, tedy ho zazeňme!

F. Peroutka.

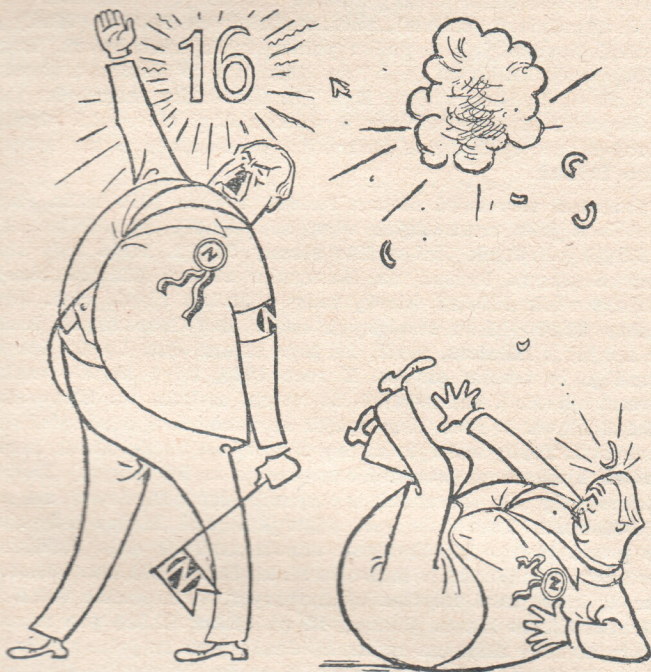
poznámky

Historie jednoho týdne

(V hlavní roli dr. Hodáč.)

„Neodvolatelné poslední dva dny se vytahujeme...“

(Z volebního letáku.)

Rozhodnutí teprve přijde!

Jednání o sestavení nové vlády je rozvinuto. Jako vždycky, vyskytují se při tom mnohé otázky osobní, mnohé nesnáze, mnohá váhání i mnohé citlivosti. Vyskytují se všude, kde máme cokoliv činiti s věcmi lidskými. Přáli bychom si jen, aby nám tentokrát nezastíraly pravý smysl nynější situace, podle něhož se musí všechna jednání řídit a jemuž se musí podrobit všechny osobní pocity. Muži, kteří jsou v tom zúčastněni, nechť si uvědomí, že volby samy rozhodnutí nepřinesly, nýbrž jen položily základy k tomu, co se má stát. Jsou jen politickým předpokladem, z něhož politikové musí odvodit důsledky, a to už jen na svou osobní odpovědnost.

O jakém rozhodnutí mluvíme? O tomto: v příštím zákonodárném období se rozhodne, zdali i v Československu zvítězí politická a sociální reakce, anebo zdali se nám podaří ji trvale odvrátit. Takto nechť se na věc dívají jednající politikové. Na nich jest, aby zvolili vhodné prostředky k cíli, jež dala tak jasně na jevo většina československého voličstva: že si přeje, aby demokracie byla zachována a dále budována. Je

nutno chopit se rázně a odhodlaně tohoto projevu lidové vůle. Lid, který s takovou oddaností a s takovým sebezapřením schválil přes všechny nesnáze doby vládnoucí režim, nesmí být zklamán ve svém očekávání, že vedoucí mužové promění jeho obecné schválení v tvrdou minci politických a hospodářských opatření. Opatření politická musí směřovat k odhodlanému potření reakčního extrémismu, opatření hospodářská k rozhodnému zápasu s nezaměstnaností. To lid očekává a toho se mu musí dostat, nemá-li být zviklán ve své víře a věrnosti. U mužů, v nichž lid vidí své politické vůdce, z toho vyplývá povinnost nevyhýbat se odpovědnosti a vzít moc, kterou jim lid podává, s celou rozhodností do rukou. A s celou rozhodností jí užívat. To platí zejména o vnitřní správě, o financích a o všech hospodářských ministerstvech, ale také o úřadu tak důležitém, jako je předsednictví sněmovny, a pod. V ohledu vnitropolitickém nezapomínejme, že zejména správní aparát potřebuje, aby byl napřímen a aby nabyl poznání o směru vládní vůle. Nezapomínejme, že dřívější kolísavost a přivírání očí nad reakčními tendencemi mohly v jeho orgánech vzbudit v tomto ohledu pochybnosti. Nyní je třeba dát mu jasně a nedvojsmyslně najevo, že přestávají žerty s každým, kdo žene útokem na demokratické instituce, kdo podřívá důvěru, klame veřejné mínění a vzbuzuje dojem, že se blíží jakési politické zemětřesení. Co se tkne politiky finanční, je třeba, aby nová vláda pamatovala, ve jménu čeho vedly koaliční strany, a zejména ta největší, volební kampaň. Ta účinná hesla proti vlivu bankovnímu kapitálu byla voličstvem přijata jako slib. Tento slib nesmí býti zklamán, nemá-li těžce utrpět celý demokratický režim. Ve veřejném mínění byly touto kampaní utvořeny předpoklady k úzké spolupráci strany republikánské se stranami socialistickými. Jde nyní o to, aby hesla byla naplněna povitvým obsahem a aby potom následoval rázný čin. Bylo lidu naznačeno, že by se dalo mnoho dělat. Jde o to aby se skutečně dělalo. To platí o všech oborech hospodářství, které podléhají státnímu vlivu. A které to dnes nejsou?

Nejdůležitější je, aby politikové neztratili s myslí vyšší souvislosti. Aby věděli, že hlavní otázkou doby je zápas demokracie s politickou a sociální reakcí a aby proto při každém opatření, jež hodlají provést, uvažovali, zdali jím pomohou tomu, co chtějí hájit, to jest demokracii. Ten zápas jde celou Evropou a nezastavil se na našich hranicích. Vlna reakce se zatím nejvíce vzedmula v táboře německém. Jsme právem hrdi na to, že československý lid pevně odolává a zůstává věren sobě, ale musíme být připraveni na to, že německá reakce bude podporovat reakci i na straně naší a že tento vliv bude zesilován momentem nacionálním. Tady je velké nebezpečí dalších let, jemuž bude lze čelit jenom ráznou, odhodlanou, velkorysou politikou, bezohledně zatlačující všechny osobní pocity a zájmy a všecku všední malichernost. Na vládě a na nás všech bude ležet velká odpovědnost, před kterou nikdo nesmíme uhýbat. Lid musí cítit, že vložil politickou moc do pevných rukou. Všichni muži na palubu! Bitva je patrně rozhodující.

Z. S.

Kdo také prohrál

Skoro bychom chtěli říci: opět prohrál, kdyby se přece jen velká část této významné společenské skupiny nebyla už dávno vymanila z oné politické a zejména citové slepé uličky, do níž se po převratu s příchodem demokracie a se ztrátou svého privilegovaného politického postavení dostala. Mluvíme totiž o školské inteligenci. Nicméně však část této třídy ještě zůstala tam, kde posud byla a kde má nejméně vyhlídek na zdravé uplatnění — ve zkomírající národní demokracii, pohlcené neméně zkomírající ligou Stříbrného, která si však při zdravotním stavu jinak neutěšeném zachovala aspoň dobrý žaludek. Slovo „inteligence“ znamená v západních jazycích rozum nebo chápavost. U nás by se ho mělo spíš užívat jako výrazu pro nechápavost se zvláštním ohledem na politiku. Neboť toto chování není u oné části inteligence, která umíneně jde za Kramářem, i když ten je ve společnosti Stříbrného, a která při tom pošetile myslí, že zachraňuje národ, toto chování není ničím víc než příznakem toho, že se ona inteligence nedovedla smířit s demokracií. Chce sjednocovat národ a při tom se z něho vylučuje, čekajíc, že národ pokorně přijde za zlomkem, který nečiní ani desetinu jeho počtu. Nedovede se

vymanit ze vzpomínek na doby staročeské a mladočeské, kdy široké vrstvy lidu byly politicky pasivní a dlouho ani neměly politických práv a kdy se proto mohlo zdát, že školská inteligence je opravdu národem. Přes své výpady a zehraní na politické strany pro jejich stavovství nebo třídnost je to nejvylučnější stavovská skupina. Protože za ní oněch devět desítek nepřichází a nepřijde, stává se čím dál zatrpklejší a propadá fašisujícímu radikálismu. Než volby schladily její početilá naděje, utěšovala se tím, že za ní jde mládež. Ano, jde, jako jde za všemi ostatními stranami, ale není to ani zdaleka všechna mládež, je to jen mládež určitého druhu. Jsou to především pražští mladí páni, což je společenská species docela svého druhu, a potom část mládeže vysokoškolské, která propadá náladám svých otců, považuje se za společensky degradovanou a hledá příčiny toho v sociálních institucích dělnických. Žije také ve velikých omylech a ilusích o pravé povaze svého vzdělání. Domnívá se rozumět politice jen proto, že prošla osmi semestry vysoké školy, kde se jí dostalo výcviku úzce odborného a kde se nepamatuje a ani není času na politické a obecné vzdělání. Nedovedu pochopit, že dělník, který prošel dlouhou výchovou své strany, má často větší politický smysl a vědomosti než mnohý školský inteligent. Dívá se na své školení často docela kapitalisticky: investoval jsem do svého studia tolik a tolik desítek tisíc, chci, aby se mi to potom rentovalo, t. j. abych automaticky, mocí svého vysvědčení, měl nejen hmotně, nýbrž i politicky privilegované postavení. Tato studovaná mládež, jdoucí za fašistickými a polofašistickými hesly, není tedy ničím víc než úsekem v celkovém problému středního stavu, kdysi privilegovaného a v demokracii svá privilegia ztrativšího. Je to zvláštní, že právě tříde, která si říká inteligentní, to dá nejvíce práce pochopit demokracii.

Z. S.

Jak volilo Slovensko?

Do voleb v roce 1929 bylo odevzdáno na Slovensku 1,428.024 hlasů. Ve volbách roku 1935 vzrostl tento počet na 1,625.486 hlasů. To znamená, že na Slovensku tentokrát volilo o 13,8% (přesně procento jest 13,80662) občanů více než v roce 1929. Chceme-li tedy posuzovati volební výsledky, musíme vždy mít na mysli ono procento vzrůstu, který nazveme vzrůstem přirozeným.

Všechny tři socialistické strany na Slovensku získaly nad přirozený přírůstek. Celkový vzrůst socialistických stran nad přirozený přírůstek je 69.488 hlasů. Občanské strany s výjimkou živnostníků ztratily, a to, po odečtení zisku živnostenské strany, 64.820 hlasů. Maďari ztrácejí nad přirozený přírůstek 27.534 hlasů.

U agrárníků čekal se na Slovensku všeobecně vzrůst. Proto skutečná ztráta 30.570 hlasů je mnohem značnější, uvážíme-li, že agrárníci tentokrát snažili se získati pro sebe i hlasy maďarských sedláků ze Zitného ostrova a postavili proto v kraji novozámském na prvé místo maďarského kandidáta Csomora. Také volební metody strany agrární tentokrát byly neobyčejně ostré a nešetřilo se ani peněží, ani sliby. Ba sám dr. Hodža v humennském kraji dopustil se — čehož upřímně litujeme — demagogie, snaže se svrhnouti vinu za události v Čertižné a Habure na strany socialistické. Tvrdil, že socialisté to jsou, kteří mají v rukách finanční a berní úřady a že tedy za vymáhání daní jsou odpovědní socialisté. Není tajností, že notáři a okresní náčelníci byli zapřaženi do volební kortešačky strany agrární. Přece všechny tyto metody zklamaly. Agrární strana na Slovensku ztratila. Už z toho je zřejmo, že dnešní slovenský volič nedá se uchvátiti pouhou demagogií. Srovnáváme-li ztrátu agrárníků se ziskem komunistů, docházíme k zajímavému poznatku, že číslice jsou si neobyčejně blízký. Agrárníci ztratili 30.570 hlasů a komunisté získali 30.189 hlasů. Nelze ovšem z toho dedukovati, že by komunisté byli získali na účet strany agrární, nedá se však popřítí ta skutečnost, že na Slovensku celá řada obcí čistě selských volila tentokrát komunisticky. Pravděpodobně na znamení protestu proti nedostatku obilního monopolu, proti daním a exekucím. Ztrátu agrárníků musíme však i mravně považovati za silnější, uvědomíme-li si, jak této straně záleželo na vítězství. Tak se zdá, jakoby předvolební úmysly, ovládnouti republiku za každou cenu, nebyly jen pouhými dohady. Na Slovensku však voličstvo odolalo a ukázalo, že směřuje spíše doleva než doprava.

Strana sociálně demokratická si nejen uhájila posice, ale ještě získala. Získala dobrým organizačním aparátem. Strana národně socialistická získala, ale její zisk není úměrný jejímu programu a jejímu celostátnímu poslání. Zde se projevil nedostatečný organizační aparát na jedné straně, na druhé straně nedostatek programový. To jest: nedostatek programový, upravený pro zvláštní potřeby Slovenska.

Maďarské opoziční strany ztrácejí přes to, že se spojily s Němci do Wahlblocku. Tento úpadek má pro nás ten podstatný význam, že ukazuje pozvolný pokles maďarského obyvatelstva u nás, které přes rozličné snahy z Maďarska jest odsouzeno k pomalé smrti. S velikým uspokojením možno konstatovati, že sjednocení (16) na Slovensku byli — dovolet, abych použil výrazu z večerníkových novin — rozdrčení. Strana národně demokratická svým neohebným programem, speciálně na české, a k tomu ještě předválečné poměry koncipovaným, nikdy na Slovensku nenalezla půdy. Po spojení se Stříbrným nastal takový odklon, že tato strana, která ještě v roce 1929 (ovšem spolu s národními) uhájila si 55.579 hlasů, klesla letos na 25.490 hlasů. S přirozeným přírůstkem ztratila tedy celkem 37.750 hlasů. Zatím ještě poznámku o fašistech (13), kteří — a hlavně na západním Slovensku — dostali 32.602 hlasy. Je to skupina nespokojenců, nejednotná v sobě, která už do zemských voleb jde rozdělena na fašisty Gajdovy a fašisty slovenské. Jsou to utečenci z národní demokracie, pobláznění dělníci a jiné politické smetí.

Zbývá nám nyní autonomistický blok, který musíme podrobiti trochu pečlivějšímu rozboru. Autonomistický blok sestával ze slovenské strany Pudové Hlinkovy, z autonomistických národnářů (Rázus), autonomistických Poláků (Wolf) a východoslovenských a podkarpatoruských kurťakovců. Roztahuje svoje křídla do Čech i na Moravu a do Slezska a rovněž tak až na Podkarpatskou Rus. Na Slovensku samotném má k dispozici stranu Pudovou a velikou část slovenské strany národně, na východním Slovensku kurťakovce a na severu něco Poláků.

Samotná slovenská strana Pudová v roce 1929 měla (bez Čufíka a jeho moravských věrných) 403.681 hlas. Přirozený (13,8%) přírůstek činí u této strany 55.722. Měla tedy slovenská strana Pudová na Slovensku získati 459.403 hlasy, získala však 489.583 hlasů, tedy o 30.180 hlasů více. Jest těchto 30.000 hlasů Pudáckých anebo ne? Národníci, kteří se spojili s Hlinkou, tvrdí, že této straně dali 53.000 hlasů. Snad je to trochu mnoho. V roce 1925, když šla slovenská strana národně samostatně do voleb, získala na Slovensku 35.446 hlasů. V roce 1929 spojili se národníci s národní demokracií. Tehdy obě tyto strany získaly asi 53.700 hlasů. Letos dostali sjednocení (národní demokracie se Stříbrným) 25.490. Možno tedy sílu slovenské strany národně odhadovati asi na 30.000 hlasů. Toto číslo není nijak přehnané. Možno tedy říci, že právě těchto 30.000 hlasů národnářských dalo Pudáckům možnost, aby dosáhli v letošním bloku číslice 489.583. Všimněme si hned také úbytku sjednocených v letošních volbách. Ztratili 37.750 hlasů. Vidíme, že na číslici 30.000 pro národníci se tedy můžeme zastaviti. Jenže jsou tu ještě východoslovensští kurťakovci, kteří nevolili na Podkarpatské Rusi, ale na Slovensku, a to na blok autonomistický. Tvrdí se, že těchto hlasů na východním Slovensku bylo na 30.000. Jestliže jest tomu skutečně tak, tedy zde už tyto hlasy jdou na úkor slovenské strany Pudové a tedy slovenská strana Pudová sama pro sebe na Slovensku ztrácí. Blíže objasnění mohou nám poskytnouti číslice zisků, respektive ztrát autonomistického bloku podle volebních krajů. Tak Trnava získává plus 485 autonomistických hlasů, Nové Zámky minus 3226 hlasů, Turč. Sv. Martin minus 823 hlasy. Naproti tomu Báňska Bystrica, kraj národnářský, vykazuje pro autonomistický blok plus 12.709 hlasů (tam dostal též Rázus mandát a to přímo), Lipt. Sv. Mikuláš (zase kraj národnářský) vykazuje plus 4613. Východní Slovensko má dva volební kraje a to košický a prešovský. Košice přinášejí autonomistickému bloku plus 6900 hlasů a Prešov, kraj kurťakovský plus 10.746 hlasů. Vidíme tedy, že náš odhad minimální ztráty slovenské strany Pudové ve výši 30.000 hlasů jest postaven na reální basi a odpovídá skutečnému stavu. Vycházejí tedy Pudáci z posledních voleb z vlastními 17 mandáty proti 18 mandátům (bez Čufíkova) ve volbách v roce 1929 a proti 23 mandátům z roku 1925. Jeví se tedy na Slovensku trvalý odklon od autonomistické politiky. To jest,

myslím, nejdůležitější poznatek z letošních voleb, aspoň pokud jde o Slovensko.

Můžeme tedy klidně říci, že Slovensko obstálo v posledních parlamentních volbách dobře. Ukázalo, že základnou jeho politického života je péče o drobného člověka (program hospodářský a sociální) a smysl pro státotvornost (idea československá). Slovensko nemá sklonu k převratům à la Henlein. Při svědomité práci, mající na zřeteli speciální potřeby Slovenska, půjde Slovensko pevně, třeba pomaleji, ke konečné česko-slovenské symbiose. Ideové i politické. *B. Müller*

Stará bázeň

Bylo zajímavé pozorovat reakce českého člověka po tom, když se rozesla zpráva o velikém úspěchu Henleinovy strany. Chodili i dobří lidé, kterým ani zdaleka nenapadlo agitovat pro kartel Kramářův a Stříbrného, a starostlivě vykládali, jak se nám teď Němci všude budou tlačit na nejvyšší místa, že zas budou rozhodovat v armádě, v úřadech a vůbec všude, že Češi budou zase vyřazováni, utiskováni a pod. Co je nápadné na těchto bezpodstatných obavách? Že si náš člověk ještě dost neuvědomil svou sílu. Neosvojil si ještě až do těch elementárních citových reakcí poznání, že už není v Rakousku, nýbrž v československé republice, kde je národem prvním a rozhodujícím a Němci teprve druhým. A že se proto může stát jenom to, k čemu dá souhlas a k čemu připustí. *Z. S.*

Italie opět proti Společnosti národů

Prestíž diktátorského režimu v Itálii postavila Společnost národů před trapný problém: zakročit proti této evropské velmoci. Stalo se to dokonce v okamžiku, kdy italská vláda soudí, že četné evropské státy, s výjimkou Anglie, musí být Itálii vděčné za rozmach, ke kterému italská vláda a diplomacie přispěly ve vývoji evropské organizace bezpečnosti. Mnozí Italové jsou skálopevně přesvědčeni, že Evropa jest mravně povinna dát Habeš Itálii za ústupky, jež Itálie učinila v minulých několika měsících v doktríně i v praxi své zahraniční politiky.

Spor Habeše a Itálie se dostal před radu Společnosti národů za velmi nepříznivých okolností pro Habeš. Nedávno Itálie podepsala s Francií leteckou dohodu, o které se Italové domnívají, že zůstane na dlouho předmětem francouzské vděčnosti. Kromě toho italská diplomacie se domnívá, že Francii i Anglii, nehledíc k Československu a jiným členům rady Společnosti národů, učinila značný ústupek přijetím nového řešení nezávislosti Rakouska a středoevropské politické organizace. Itálie ztratila podle svého přesvědčení možnost přímého mandátu nad Rakouskem a připustila součinnost všech dunajských států na zachování rakouské nezávislosti. Itálie se kromě toho rozkmotřila s Německem, což jest opět argument, uplatňovaný italskou diplomacií jako ústupek Francii. S Anglií jest Itálie ochotna uzavřít podobnou leteckou dohodu jako s Francií. Italské vládě se tudíž zdálo být naprosto samozřejmé, že všechny evropské státy přimhouří obě oči, jakmile Itálie přikročí k civilisaci Habeše, jediného to samostatného státu, který evropské civilisaci a panovačnosti jakž takž odolal. Italská diplomacie tudíž očekávala, že lokalizace konfliktu, jediná to možnost dobytí Habeše, bude umožněna tím, že evropští členové rady se přikloní k tvrzení Itálie, že rada Společnosti národů nemusí vyhovět stížnosti a žádosti habešského krále a že vůbec není pro řešení tohoto sporu kompetentní.

Jistá zdrželivost Francie jest pochopitelná, jelikož Francie má v Africe právě dost kolonií a na Habeši jí ani hospodářsky, ani politicky nezáleží. Proto také ministr Laval se poměrně snadno dohodl v lednu v Římě o tom, že Mussolinimu bude ponechána určitá volnost jednání s Habeší. Proti tomu Anglie má mnohem větší zájem na udržení samostatnosti Habeše. Předně z celé transakce italsko-francouzské vůbec nic nemá a nad to může ztratit všechny své hospodářské zájmy v Habeši, jakmile v Habeši přestane bojkot italského zboží a Habeš se představí jako italská kolonie. Nikoliv na posledním místě stojí mezi anglickými argumenty, nepřijemnými Itálii, prostý strach o poškození autority Společnosti národů. Anglie totiž v několika minulých letech skládá značnou část své zahraniční politické koncepce do zásad paktu Společnosti národů.

Situace se zdá být poněkud složitější, pokud jde o Itálii a střední Evropu. Nedovedeme si představit, že by středoevrop-

ské vlády, pokud mají smysl pro jakousi mezinárodní mravnost, mohly prodat mravní a politické záruky, které jim vyplývají z paktu Společnosti národů, za ochotu Itálie k dunajské dohodě. Nelze přece skreslovat skutečnost a schvalovat názor, že Itálie činí nějaké ústupky, zúčastní-li se reorganizace politického Podunají s ostatními středoevropskými státy na základě rovnosti všech. I kdyby šlo o nějaký ten problematický ústupek velmoci, jež snad mohla za určitých okolností uplatňovat práva silnějšího, nevyplatilo by se nám, Středoevropanům, prodávat Habeš za mísu čočovice, poněvadž by se mohlo stát — kdyby se taková výměna stala zvykem — že bychom se my sami stali Habešany, až by si ta která velmoc třeba právě v Africe vyjednala určitou transakci na účet evropských států. Problém není tudíž jen mravní, nýbrž jde i o hmotný, praktický zisk, který se vždycky někde objeví, dodržujeme-li mravní zásady mezinárodní politiky.

Boj byl v Ženevě tuhý, hlavně mezi Angličany a Italy. Ostatní státy se celkem nedostaly k přímému slovu, avšak o názorech jednotlivých členů rady nebylo pochybnosti. Itálie šla takřka proti všem, při čemž obecný odpor proti obcházení nebo znásilňování paktu Společnosti národů se projevoval někde radikálně, jinde tiše a opatrně, ale byl obecný. Nelze se pak ubránit pocitu jistého dostučinění, že Společnost národů to tenkrát vyhrála, aniž by při tom padla ta či ona oběť. Vlk se nažral, a tak dále. Jenomže každý takovýto konflikt, za kterého již hřmí děla, a který jest smírně vyřízen, ačkoliv šlo o zájmy velmoci a o kůži malého státu, jest jakýmsi pevným paktům a zárukou větší bezpečnosti pro všechny malé státy. A to nás udržuje v přesvědčení, že náš boj v Ženevě není zbytečný a že lze ze Společnosti národů přece jen postupně, tvrdou výchovou a trpělivostí vybudovat mírové dílo.

Tenax (Ženeva).

Po Hodáčově porážce

Novému ministru sociální péče — nevím ještě, kdo to bude — naskytá se čestný a lehký proveditelný úkol. Udělat pořádek v nemocenské pojišťovně soukromých úředníků, která je vinou politiky národní demokracie již po řadu let v neklidu, jenž stojí její pojištěnce mnoho peněz. Nemocenská pojišťovna soukromých úředníků je největším ústavem svého druhu v našem státě. Národní demokracie vystihla dobře, že půldruhého statisíce pojištěnců, sdružených zde k péči o zdraví, znamená s rodinami dvojnásobný počet voličů a proto se rozhodla zařadit pojišťovnu do oblasti svých politických zájmů. Pro tento plán měl dr. Hodáč k dispozici nejen celou skupinu zástupců zaměstnavatelů, představujících polovinu členů správy, ale i zástupce zaměstnanců, když hlavnímu tajemníkovi jejich organizace kynulo místo ředitele pojišťovny se stotisícovým platem.

V roce 1932 proveden převrat, jehož jediným účelem bylo dosadit na vedoucí úřednická místa Hodáčovy důvěrníky. Proto také nebyli vybíráni kandidáti z odborníků sociálně pojišťovacích, ale sáhnuto k odborovým tajemníkům, z nichž jeden patřil organizaci zaměstnavatelů a druhý, jak výše řečeno organizaci zaměstnanců. Aniž povolání instance potvrdily správnost tohoto postupu, povolalo vedení pojišťovny připravené kandidáty na ředitelská místa. Platy jim smluvně zajištěné převyšují o 100% výši platů vysokých státních úředníků; 20 let do postupu a do pense, která daleko převyšuje nároky nejzodpovědnějších úředníků republiky, svědčí o záporné štědrosti.

Jeden z bývalých vedoucích úředníků, jehož největším hříchem, jak se zdá, byla příslušnost k socialistické straně, se nespokojil s příkazností, do níž byl dán a později s nabízenou tučnou pensí jako odbytné, požádal o provedení disciplinárního řízení, chtěje se před povoláním sborem ospravedlnit za vytýkaných úředních nesprávností. Tato žádost měla tím více oprávnění, že provedené trestní řízení proti němu, které mělo potvrdit příkrý postup pojišťovny, skončilo úplným nezdarem pro inspirátora procesu. Leč disciplinární řízení se nehodilo do rámce politické rezie, neboť byla obava, že výsledek nepříspěje k vyjasnění poměrů a hlavně ne k upevnění posic Hodáčových lidí. Byl sice na rychlo přijat pro případ disciplinárního řízení do služeb pojišťovny pensionovaný vrchní prokurátor pražského státního návladnictví, s platem, za nějž by byl vděčen mnohý z početné armády nezaměstnaných kva-

likovaných právníků, ale ani jeho bohatá soudní praxe nebyla dostatečnou zárukou, že politický odpůrce podlehne v tomto svém nerovném zápase. Proto správa pojišťovny, řízená nyní lidmi blížnými politickému táboru dnešního Národního sjednocení, podala civilní žalobu, ve které se domáhala zrušení povinnosti provést disciplinární řízení. Proti všem pravidlům o závaznosti sjednaných úmluv tvrdila, že závazky služební smlouvy odporují dobrým mravům a že smlouva tato, deset let bez námitek plněná je neplatná. Byl to spor pro pojišťovnu předem ztracený. Jediným jeho účelem bylo získati čas k upevnění politických posic. Spoléhalo se totiž na naprosté vítězství Národního sjednocení, od něhož si mnozí slibovali, že vynutí zákon na definitivní odstranění nepohodlných úředníků a potvrzení dosazených důvěrníků. Ti totiž úřadují neoprávněně, neboť nebyli jmenováni Všeobecným pensijním ústavem ani potvrzeni ministerstvem sociální péče, jak to předepisuje zákon. Spor o platnost služební smlouvy onoho úředníka byl v těchto dnech rozhodnut s konečnou platností nejvyšším soudem a to tak, že smlouva byla uznána za mravnou a závaznou.

Volební porážka Národního Sjednocení a soudní prohra zkřížila plány na upevnění Hodáčovy posice v největší nemocenské pojišťovně. V sázce bylo mnoho. Hodáč dobře ví, co znamenají seznamy pojištěnců úřednických kruhů ve volební kampani. Měl je již jednou k dispozici, když kandidoval v mladoboleslavské župě. Ví také, jaká je síla v instituci, která má možnost povolovati podle svého uvážení lázeňské léčby a různé příspěvky a náhrady. Zná mentalitu svých voličů, kteří dovedou projevit vděčnost za nemocenskou pozornost.

Úřednická pojišťovna má netušené možnosti dobré odměňovat a zlé trestat.

Odchod Hodáčův z politiky by měl znamenat také revisi všeho toho, co souviselo s jeho záměry a plány s Nemocenskou pojišťovnou soukromých úředníků. Spory, vyvolané jeho lidmi, stály již pojišťovnu statisíce. To nejsou peníze Hodáčovy, ani Svazu průmyslníků. To jsou peníze soukromých úředníků, nastřídané pro případ nemoci. Vydávat je ještě dále na zbytečnou palmáre advokátů, vydržovat z nich dobře situovaného pensionovaného státního návládního a nezabránit, aby se nikdy nemohly stát oporou zkrachovaného Národního sjednocení, bylo by projevem neodpovědného hospodářství. Pokud byl dr. Hodáč vůdcem národní demokracie, s ním se politicky počítalo, byla respektována nepsaná dohoda, nevměšovat se do poměrů v úřednické pojišťovně a nechat jejím lidem volné ruce. Dnes, kdy se poměry změnily, ohled na politiku dra. Hodáče, doufejme, že přestane. Udržovat v sociální instituci soukromého úřednictva vliv muže, který slouží Národnímu sjednocení, by nebylo moudré. To znamená volat především k odpovědnosti vládního komisaře, v jehož rukou je soustředěna pravomoc, jinak vyhrazena představenstvu a dozorčímu výboru. Vládním komisařem je úředník pražského magistrátu. Ten je za svoji činnost odpověden nadřízeným úřadům, v poslední instanci ministerstvu sociální péče. Je v zájmu veřejnosti, zkoumati zda vykonal vše, čeho bylo ve prospěch pojištěnců v souhlase s jeho povinnostmi, vytčenými zákonem, zapotřebí. Je dále záhodno, aby byl vypsán veřejný konkurs na místo řádného vedoucího úředníka a obsaditi je zdatným odborníkem, dosavadními pletichami nekompromitovaným, tak, aby v ústavě nastaly konečně normální poměry, zaručující, že jeho činnost bude směřovati jediné k péči o nemocné úředníky.

Red.

Komunisté a Hrad

Byly doby, kdy fašisté, národní demokraté a lidé p. Stříbrného strašili svoje stoupence H r a d e m. Jejich, nyní téměř odloženou teorií o Hradu, který tajuplnými prostředky diriguje československou politiku, převzali — komunisté. Tak v jediném článku „Haló novin“ čteme hned trojí tvrzení:

1. že založení české pravicové strany děje se pod protektórátem Hradu,
 2. že i připuštění německých nacionálů se děje pod vlajkou Hradu a
 3. že pravicová koalice by počítala i se spoluprací národních socialistů, neboť poměry ještě nedospěly k vyloučení Hradu.
- Hrad a nic jiného než Hrad, to jest ideologie našich komuni-

stů. Konečně: když se jednou stalo, že šéfredaktor „Rudého práva“ na ráz přešel k fašistům, proč by i dnešní komunisté nemohli převzít trošičku argumentů od fašistů? V. G.

Detektivové kouzla zbavení

Slovo „detektiv“ má pro mnohého laika romantický zvuk. Zasloužil se o to hlavně Conan Doyle a Edgar Wallace. Skutečnost je však jiná. Zaměstání detektiva, hlavně policejního, není sice prosto vši romantiky, ale přece jen obsahuje hodně prosy, která činí toto povolání méně libivým, než jak bývá podáno v románech. Nevím, jak a za jakých podmínek pracují detektivové v jiných státech, ale znám dobře pracovní podmínky našich policejních detektivů. Veřejnost je zná málo, pouze čtenáři denních a různých zpráv. Tam však jsou zaznamenávána fakta t. j. výsledky práce, často i podrobnosti o průběhu pátrání, málokdy však něco o tom, za jakých špatných, ba neuvěřitelných podmínek naši detektivové pracují.

„Svaz civilní stráže bezpečnosti v R. Č. S.“, stavovská organizace policejních detektivů, domáhá se již léta zlepšení svých poměrů, ale marně.

A nyní několik faktů:

1. Ke krytí výloh spojených se službou kriminální a zpravodajskou, t. j. ku placení důvěrníků (konfident neudělá vždy jen práci nečestnou, neboť upozorní detektiva na chystanou loupež, krádež a pod. je jistě záslužné, a bez důvěrníků se žádná policie neobejde), k opatrování pomůcek a ke krytí všech jiných výdajů, byl stanoven rakouským ministerstvem vnitřní záležitosti dne 14. XI. 1895 t. zv. „indagační přídatek“, který činil 200 korun rak. ročně. Tento přídatek nebyl dosud upraven tak, aby odpovídal dnešním poměrům a tak ještě dnes má detektiv, na shora uvedené výdaje, k dispozici roční částku 200.— korun čsl., t. j. měsíčně Kč 16.66 hal.

2. Na služební cestu je takovýto mimořádný přídatek:

obvodní inspektor v I. a II. plat. stupnici: stravné . . . Kč 4.—
přídatek . . . „ 15.—
nocležné . . . „ 5.—
Kč 24.—

policejní agent ve III. plat. stupnici bere Kč 23.—

3. Mimořádná služba, ať trvá sebe déle, není honorována více než Kč 2.— za hodinu a nesmí přesahovati celkem Kč 10.—; z této částky platí detektiv svoji útratu, přivede-li ho mimořádná služba na př. do baru, nebo do restaurantu à la Esplanade. Je-li tam nucen býti třeba celé odpoledne, a nechce-li se státi v místě, kde si každý „dopřává“ nápadný, doplácí na svoje „hýření ex offo“ ze své kapsy.

4. Kdo by myslel, že detektivové mají možnost použití těch dopravních prostředků, jakých používají zločinci, bude zklaman, doví-li se, že jen někteří detektivové mají na př. volné lístky na tramvaj. Ostatní platí jako každý jiný pasażér, i když právě použijí tramvaje za služebním účelem.

5. O tom, jak špatnými a nevhodnými střelnými zbraněmi jsou detektivové opatřeni, svědčí fakt, že téměř všichni nosí zbraň koupenou z vlastních prostředků.

Je ještě více stínů povolání našich detektivů, ale uvedené snad stačí ku poznání tíže jejich povolání. O. Glückselig.

politika

E. S o b o t a:

Zkušenosti ze čtyř voleb parlamentních

Měli jsme u nás celkem už čtyry velké parlamentně volební kampaně: v r. 1920, 1925, 1929 a letos. Ve všech těchto případech byl to v zásadě týž systém, podle kterého se volilo. Systém, který není jen nástrojem volebním, nýbrž vtiskuje typické rysy i celé organizaci politické práce po volbách, tvoření národní vůle, způsobu, jakým vláda se ustavuje, doplňuje a odchází.

System poměrnosti — o ten zde totiž jde — ve svém jádře znamená, že každá politická složka, přeroste-li určité minimum, dostává se do parlamentu — hrubě vzato — v téže síle, v jaké má svoji posici ve veřejném mínění. Hrubě vzato, ovšem. Viděli jsme právě při těchto volbách, že poměrnost není absolutní: rozdíl několika desítek tisíců hlasů způsobil hned rozdíl několika mandátů, ba strana menší měla i více mandátů nežli strana větší. To je způsobeno tím, že volební číslo není ve všech krajích stejné, a že i vývoj populace není všude stejný, zatím co jednotlivým volebním krajům jsou mandáty přiděleny nepružnou cifrou volebních řádů. Ale tyto odchylky a nesrovnalosti nedosahují zdaleka nesrovnalostí, s nimiž se setkáváme v zemích většinového volebního práva. (Jiná je věc, že tam ony nesrovnalosti mají zvláštní účel, mají zamýšlený a nezakrývaný smysl: posílení silného, učinění z většiny relativní ve voličstvu většinu absolutní anebo kvalifikovanou v parlamentě, aby mohla vládnout a vésti sama o sobě, na vlastní odpovědnost.)

Tedy: u nás parlamentní volby slouží k tomu, aby z nich vyšla jakási mapa — co možno věrná — veřejného mínění. Sněmovny jsou jen mikrokosmem veřejnosti. Parlament = občanstvo v poměru (circa) 1:25.000. Tato skutečnost má ovšem mnoho dalekosáhlých důsledků.

**Volby nejsou plebiscitem o aktualitách.
Strany jsou sekty.**

Jaké důsledky? Především: v naší republice volby nebývají plebiscitem o akčním programu vlády pro povolební období. Otázky, které se záhy po volbách stávají osou parlamentního a vládního jednání; nebývají zpravidla vlastním předmětem předvolební diskuse a agitace. Ta se zabývá spíše spory o „věčné pravdy“, a ne-li o ně, tedy alespoň o poslední cíle toho kterého politického směru. Strana proti straně, odpůrce proti odpůrci neagituje tím, že zamýšlí po volbách učinit to či ono opatření. Konkretní otázky daňové reformy, vojenské služby, poměru k tomu či onomu státu, nebyly u nás nikdy klíčem předvolebních sporů. Šlo nanejvýš o boj „kapitalistů“ proti „těm, kdož chtějí ruinovat státní pokladnu“; o boj „pacifistů“ proti „militarismu“; o agitaci „slovansky věrně smýšlejících národovců“ proti „bolševikům“ — jak se říkalo dříve — a „marxistům“, jak se říká nyní.

Aniž bychom rozhodovali, co z obého je příčina a co následek, konstatujme, že s touto věcí přímo souvisí, že naše politické strany nejsou pružným nástrojem parlamentní politiky, nýbrž že mají ráz strohých církví; motivem pro příslušnost k politické straně není přesvědčení, nýbrž víra. Diskuse mezi nimi není věcí argumentů, nýbrž kaceřování. Člověk, který změnil politickou stranu, neodešel, nýbrž zradil. Je pravda, že toto pojetí politického stranictví jsme měli u nás již před válkou, kdy nebylo ještě poměrného zastoupení. Tenkrát příčinou jeho nepochybně bylo, že rakouský parlamentarismus nebyl opravdovým parlamentarismem; že dobytí moci a vlivu v něm neznamenal ještě dobytí moci ve státě, protože moc spočívala až do posledku vždycky v rukou panovníkových, který mohl vůle parlamentu nedbati, a vskutku jí také nedbal, kdykoli se mu zdála nevhodnou a nepohodlnou. Parlament bylo místo k manifestacím, demonstracím a proklamacím, ne k dělné práci a k činům. A proto také politické stra-

nictví byly už tehdy stranictvím maximálních programů, stranických dogmat a adventistické víry.

Po převratu u nás ovšem parlament se stal skutečným střediskem moci. Neměli jsme a nemáme dosud, bohudíky, jiného činitele, který by byl zdrojem moci ve státě, kromě něho. Na tom ničeho nemění, že parlament postupem času přenáší stále více výkonu této moci na exekutivu, na vládu. Konec konců jest to vždycky otázka, lze-li v parlamentu pro vládu opatřit majoritu, která rozhoduje o tom, zda se vláda — ať je její působnost sebe širší — dostane k veslu, zůstane u něho, či odejde-li. Zdálo by se tedy, že v republice na- dešla doba, aby politické strany staly se takovými zcela světskými prostředky praktické parlamentní roboty, jakými byly v liberálně demokratických parlamentních demokraciích po desetiletí. Nedošlo však k tomu. Proč? Jednou z příčin jest jistě poměrné zastoupení, vtělené do volebních řádů, které petrifikovalo državy politických stran, a tím je ušetřilo těch pohnutek a příležitostí k opětovné revisi svých stanovisek, toho ponoukajícího vlivu politických aktualit, který se dostává tam, kde — za soustavy většinové — dochází k náhlým přesunům stranických posic; kde rychleji se točící kolo osudu nutí politické činitele, aby si více přivykali k tomu, co tyto náhlé změny způsobuje — a to jsou právě politické otázky dne. — Ale formální předpisy volebních řádů nemohou býti přece jen jedinou, ba ani ne hlavní příčinou tohoto setrvávání. Kdyby byly tak zcela na odpor našim skutečným potřebám, jistě bychom s nimi nebyli vystačili tak dlouho. Byli bychom je již dávno odvrhli. A přece v nich setrváváme. A přece jsme velmi nedůtkliví k jakékoli snaze, aby byly odstraněny. Dá se s námi mluvit o té či oné jejich reformě v podrobnostech. Ale na zásadě poměrnosti lpíme houževnatě.

Má to jistě příčinu hlubší. Jsme uprostřed hlubokého myšlenkového přerodu; jsme ve víru mnoha politických věr, které zápasí nejenom mezi námi, nýbrž i uvnitř nás, a žádná z nich doposud není tak naprosto převážná, aby si dovolila majorisovati, či docela potlačiti ty druhé. Liberalistická víra ve spontánní vývoj není ještě pohřbena, a třebaže dnes by se nikdo neodvážil naivně potíratí veškeren zásah státní moci do společenského života nad meze prostých policejních opatření; jsou přece mezi námi liberálové, kteří takové zásahy toliko tolerují jako přechodná opatření, věříce, že jejich laissez faire není ještě mrtvé, nýbrž spí. Jsou u nás stoupenci mírného hospodářského plánu, a jiní plaidují pro tuhou společenskou reglementaci. Jsou realističtí socialisté, jsou komunisté. Jsou ale také víry jiné, které nevidí ústřední úkol v reorganizaci hospodářské, nýbrž v tom, aby mysl byla odvrácena k jiné oblasti, věříce, že toto vše nám bude přidáno. To jsou integrální nacionalisté, to jsou katoličtí stoupenci „rerum novarum“. (Že hesel, která odvracejí mysl voličovu od problému hospodářské reorganizace, užívají často ti, kdož při tom mají velmi hmotné hospodářské zájmy, je ovšem známo. Stejně jako zase to, že hospodářský plán může mít motivy velmi mravní a nematerialistické.)

A jestliže v tomto víru a změti nikdo nestrhuje všechny ostatní svým směrem, jestliže žádná z těch věr není tak absolutní, aby převážila všechny ostatní dohromady, pak ovšem zřízení, které neuspíšuje uměle tento proces, které neposiluje mechanicky jednoho

partnera proti druhým (proti čemuž jsou všichni stejně žárliví), jest vítáno všemi stejně. Princip poměrnosti zaručuje těmto protichůdným konfesím modus vivendi, protože jinak by nastal vyhlazovací boj všech proti všem. A to jest ta hlavní, nejhlubší příčina, proč se drží náš stranický systém; proč setrvává dnešní charakter politických stran jako církví a sekt; a proč má tak tuhý život i volební systém spočívající na zásadě poměrnosti.

Z voleb u nás nevychází ještě
vládní většina.

Podle toho, co bylo právě řečeno, volby v soustavě, jako je naše, znamenají toliko, že byl zjištěn poměr, v jaké navzájem jsou ve veřejném mínění občanstva jednotlivé politické konfese. Všechny tyto významnější konfese vešly do sněmoven, žádná z nich nezůstala za dveřmi. Ale jsou tu, a nic více se nestalo. Zejména volbami zpravidla nebývá řečeno, jak má býti utvořena vládní většina. Složení parlamentu, jaké vychází z poměrných voleb, dovoluje pomyslně, aby bylo utvořeno několik různých vládních majorit. Vezměme si příklad ryze laboratorní: podle zásady poměrnosti do 100členné sněmovny bude zvoleno 20 členů bílých, po 15 černých a červených, po 10 zelených, žlutých, fialových a modrých, a po 5 zlatých a šedivých. Většina může býti utvořena z čtyř stran nejsilnějších: bílé, černé, červené a zelené; ale třeba i z 6 nejslabších, k nimž se přidají červení; anebo ze skupin prostředně silných: z černých, červených, zelených, žlutých a modrých. A tak dále. Ze samotného složení sněmovny nevidíme ještě, kdo povládne. A z voleb, které vedou jen k tomu, aby zkonstatovaly toto složení, nevychází také ještě jediný možný resultát vládní většiny.

Proto také v poměrných parlamentech jest velmi snadné, aby se vládní sestavy měnily za trvání téhož parlamentního období. Aníž bylo nutno sáhnout k novým parlamentním volbám, může se utvořit na základě téhož volebního výsledku tu taková, tu onaká koaliční vládní sestava; tu takový, tu onaký — třeba i protichůdný — režim. Volby samotné — už z toho jest to patrné — nedávají jediné možnou a nezvratně určující směrnici pro odpověď na otázku, jaká má býti vládní většina.

Kdo tedy dává tuto směrnici? Kdo určuje odpověď? Nikdo jiný nežli politické vedení ve státě. U nás formálně tímto činitelem jest, pravda, president republiky. Ale president není tu svobodný ve svém rozhodování. President často dává jen konečné placet. Tak jako presidenta nelze činiti věcně a mravně odpovědným za obsah zákona, který podepisuje; stejně tak nelze jej činiti — nejen formálně, což je ovšem samozřejmý důsledek jeho ústavní neodpovědnosti — ale ani věcně odpovědným, vždy a na sto procent za to, jakou vládu jmenoval. President se u nás při jmenování vlád omezoval vždy více na výběr osob, a uplatňoval svůj vliv spíše v této věci, nežli při sestavování parlamentních složek v koaliční vládní většiny. Tím nemá býti řečeno, že by jeho ústavní právo nesahalo dále; že by podle litery ústavy president nesměl zasahovati už tehdy, když se většina teprve tvoří. Vždyť už designace vedoucího politika, kterého president pověřuje ustavením listiny kandidátů na vládní křesla, může býti takovým zásahem. Doposud president zpravidla pověřil tímto úkolem osobnost, kterou mu pro to presentovala nej-

větší československá parlamentní strana. Teprve, když takového návrhu nebylo, rozvinul president republiky širší aktivitu v této věci.

Při sestavování vládních koalic uplatňují se tedy tvořivě především vůdcové politických stran. Oni zjišťují mezi sebou, které složky mají k sobě v dané chvíli nejbližší, které ještě musí neb mohou přibratí, aby stačili na většinu, po př. jdou i nad prostou početní majoritu proto, aby koalice byla lépe — jak mají za to ti z nich, kteří mají rozhodné slovo — vyvážena. Ovšem, že i tito vedoucí politikové nejednají jen podle osobních chutí a přání; i oni jsou determinováni. Činitelem, který je determinuje, jest ona nedefinovatelná, nehmotná — a jen politickým čichem postižitelná — veličina, kterou bychom nazvali „atmosférou chvíle“. Nelze vyloučiti, že tato atmosféra jest v té či oné době tak silná, že působila už i na voliče při volbách. (Tak se na př. zdá, že při letošních volbách již byli ve své většině i voličové sami determinováni, když volili, aby v této chvíli zůstala při práci v podstatě táž vládní sestava, která tu byla před volbami, a že tedy činitele, kteří v ten smysl novou vládu sestavují, mají již pro to jakýsi pokyn od většiny voličstva.) Ale nemusí tomu býti vždy tak. A nejednou se stalo, že taková atmosféra, která zde byla v jedné chvíli, a pod jejímž vlivem byla sestavována vládní koalice v jednom okamžiku našich nedlouhých politických dějin, vyvanula; že se zrodila atmosféra jiná, v níž se koaliční sestava stala anachronismem; a — aniž došlo k novým parlamentním volbám — tato nová atmosféra si pak vynutila novou koaliční sestavu.

Co způsobuje u nás nové volby.

Z toho všeho, co zde bylo řečeno, už vysvítá, že to nebývají nové politické aktuality, které přivozují nové volby. Nové aktuality mohou být řešeny po případě i beze změny koalic, jestliže vládní strany se jim dovedou přizpůsobit; po případě změnou vládní sestavy — tu radikálnější, tu méně radikální (na př. jen odchodem některé koaliční složky) — ale není zapotřebí, a zpravidla tomu tak nebývá, aby se jim čelilo novými volbami, aby se lid bral přímo na potaz. Lid, voličstvo by také přijalo dosti nevlídně takovou výzvu, aby byl rozhodčím o aktualitě. Diskusi o ní změnil by lid patrně velmi brzy v předvolební diskusi o svých základních člancích politické víry.

Nové volby u nás způsobuje a rozpuštění parlamentu si vynucuje okolnost, která jest neméně subtilní a nezvažitelnou morální veličinou, jako ona atmosféra, o které jsme psali nahoře, že rozhoduje o koaličních sestavách. Touto okolností, která přivádí náš lid k volebnímu osudí, jest onen pocit znejištění, vnitřního otřesu, který se zpravidla dostavuje — dříve či později — ve druhé polovině funkční periody naší poslancecké sněmovny; padne skoro najednou na všechny politické strany — mezi stranami vládními a opozičními nebývá pak v tomto punktu obyčejně rozdíl. Ještě včera měly vládní strany dalekosáhlé plány; ještě včera ta nebo ona opoziční strana spekovala na to, že donutí vládu k demisi a že se jí podaří vystřídati některou z koaličních složek a dáti takto vládě nový směr. Ještě včera dával vůdce jedné koaliční strany jinému svému vládnímu partnerovi najevo, že by mu stačilo kývnouti do tábora opozice prstem, aby tam našel ochotnějšího a vlídnějšího spolupracovníka.

To bylo včera. Pojednou však všichni tito závodníci mají pocit, jako by se v nich cosi sesunulo. Pojednou vidí druh druhu až do duše, na jejímž dně se chvěje všem stejná otázka: jsem ještě dosti silen, abych vládnul, oponoval, zkrátka, abych tu byl s tím podílem — přímé nebo nepřímé — politické moci, který držím v ruce? Nepatří mně snad více, anebo méně? A všichni, anebo téměř všichni, v nejdojemnější a jediné naprosté shodě, kterou zná náš politický svět, odevzdávají svůj příští osud volebnímu osudí.

V této chvíli, kdy všechny autority pohasnou, aby zazářila autorita voličova, lidu, promlouvá k nám nejvíce duch naší ústavy. Přese všechny delegace, přese všechny posuny, odklony nakonec jest to přece jen volič, který dodá nové síly a nové vážnosti, ale i nového sebevědomí těm, kteří se zdáli jich pozbývat. Ne proto, že by volič byl zvláště osvícený, že bychom jej zbožňovali jako kolektivní bytost, nad nás všechny povznesenou, jako něco, co je mimo nás; nic z takového romantického pojmání. Ale protože potřebujeme autority, a protože nechceme a nemůžeme mít — takoví již jsme — autority jiné.

K novým volbám přivádí nás vždycky tedy to, že parlamentní činitelé náhle pocítí, že se už příliš vzdálili voliče; že jest to už příliš dlouho, co si od něho nedali vyznati víru a potvrditi legitimaci.

To, co jsme si tu všeobecně shrnuli jako charakteristické znaky naší politické soustavy, ilustrujme si nyní na tom, co předcházelo jednotlivým ze čtyř parlamentních kampaní; jaké tyto kampaně byly, a co jim následovalo.

(Dokončení.)

literatura a umění

André Maurois:

Angličtí spisovatelé dneška

(Huxley a Mansfieldová.)

Oblíbený francouzský essayista a romanopisec, jemuž vdčíme za několik velkých historických monografií anglických autorů, za knihu „Anglických studií“ i za nedávno vydané „Anglické stezky“, vydal právě soubor „Angličtí spisovatelé dneška“ s podrobnými studiemi o Wellsovi, Chestertonovi, Shawovi, Stracheyovi, Conradovi, Mansfieldové, D. H. Lawrencovi a Huxleyovi. Přinášíme několik ukázek z těchto studií o spisovatelé generaci, jejíž charakteristické rysy spatřuje Maurois v „odporu proti výmluvnosti, hrůze z falešných citů, v upřímnosti, stupňující se až v cynism a v cynismu jsoucím až do krutosti“.

Aldous Huxley, intelektuál proti své vůli.

Kdybychom si představili mladého Francouze, jehož dědečkem by byl z otcovy strany Marcelin Berthello a jeho otcem Alfred Croisset, pradědem s matčiny strany Guisott, strýcem Sainte Beuve a tetou George Sandová — přeložili jsme si tím do francouzských pojmů přibližně správným způsobem rodokmen Aldouse Huxleye. Je skutečně vnukem Thomassa Huxleye, jednoho z největších učenců a nejsilnějších duchů, kteří se kdy v Anglii narodili. Jeho otec Leonard Huxley vyučoval řečtině na skotské universitě Saine-Andrews. Vzal si za ženu vnučku Thomassa

Arnolda. Leonard Huxley a Julia Arnoldová mají syny: Juliana Huxleye, mimořádně nadaného biologa, essayistu a básníka a Aldousa Huxleye. Aldous Huxley prožil tedy mládí mezi lidmi vybrané kultury, neobyčejně rozsáhlé. Je třeba říci, že originalitu jeho nadání předurčuje kombinace básnické povahy s vědeckou kulturou. Ještě více než chuť k experimentu, jež by z něho byla učinila učence, má zálibu ve vědeckém jazyku stejně jako ve Francii Valéry. Stejně jako jeho děd Thomas Huxley aplikoval vědecké metody na všechny životní problémy. Jako jeho prastrýc Matthew Arnold má i on rozsáhlé francouzské vzdělání, z něhož na něho působili nejvíce Anatole France, André Gide a Paul Valéry. O jeho životopise víme jenom to, že studoval v Etonu a Oxfordu a pak podnikl četné cesty po Itálii, Francii, Belgii, kde se oženil. V sedmnácti letech ztratil matku, načež ho přijala skoro za syna paní Humphry Wardová, velká liberální spisovatelka románů, jeho teta se strany matčiny. Psal už ve svém mládí básně a brzy na to ukázal neobyčejně nadání.

Jeho první romány byly typu, jež je francouzskému čtenáři dobře znám. Vidíme v nich uprostřed anglického venkova vzdělané osoby, sexuální a mírně směšné, jež autor řídí se své výše, jež pronášejí výroky vhodné Jeronyma Coignarda, nebo pana Bergereta. Tento Huxleyův Bergeret je však spíše lékař než filolog a studoval spíše na přírodovědecké fakultě, než aby byl profesorem filosofie. Svou fantasií a literární dovedností a svým půvabem představují knihy „Crome Yellow“ (Chromová žlut) a sbírka novel „Limbo“ celkem velmi pozoruhodný debut, třebaže jim chybí hloubka. Jeho romány „Antic Hay“ a zejména první část románu „Those Barren Leaves“ byly méně psány v konvenci francouzského dialogu. Ale již se svým dalším románem „Point Counterpoint“ (Kontrapunkt života) pronikl Aldous Huxley do vyššího pásma. Tato kniha není, jak tomu bylo u klasických románů, souvislým vypravováním života jednoho člověka, nebo více lidí. Není to „román — řeka“, nýbrž spíše sumární román, „román — součet“. Je to průřez intelektuálním prostředím. Jsou tu popisováni spisovatelé, učenci, malíři, lidé velkého světa, a všechny ostatní složky a jejich prostřednictvím se nám předvádějí formy víry, sentimentální reakce, i směšné stránky určité vrstvy britské inteligence kolem roku 1926. Francouzský čtenář poznal v „Kontrapunktu“ Anglii takovou, jakou neznal: cynickou, anarchistickou, brilantní. Byla to jen malá skupina osob, která dnes už je rozptýlena. Estéti kolem roku 1890 však byli stejně malou skupinou a jejich vliv byl obrovský.

Od té doby přinesl Huxley několik cestopisů, z nichž byl přeložen „Jesting Pilate“ (Pilátův žert), dále knihy essayů „Music at Night“ (Hudba v noci) a „Do what You Will“ (Dělej, jak chceš), mezi nimiž je obsažena velice zajímavá studie o Pascalovi, psaná s hlediska přibližně stejně přísného, jako studie Valéryova. Kromě novel „Dvě či tři Gracie“ napsal znamenitý utopistický román „Brave New World“.

Vědec, básník a humorista.

Huxleyovo intelektuální vzdělání je podivuhodné: mluví jednou jako technik, jindy jako odborný biolog. Nejsme nikterak překvapeni tím, přizná-li se nám, že jeho nejoblíbenější četbou je „Encyclopaedia Britannica“:

„Kdykoli odjíždím třeba jenom na den z domova, neopominu si vzít s sebou některý z jejich svazků. Je to kniha knih. Listuji její stránku, hrabu se v zásobách jejich nesmírně pestrých faktů, jak je sdužila náhoda abecedního uspořádání a hovím tak své mentální neřesti.“

Mentální neřest... Přicházíme občas při četbě Huxleye přisvědčiti této autokritice, neboť v jeho románech se stává, že některou jímavou scénu, v níž nemají co dělat, zaplaví encyklopedické znalosti. Víme však velice dobře, že tu Huxley úmyslně přetíná naši emoci a předkládá nám jiné téma. Má však k tomu právo? Byl by učinil něco podobného Turgeněv nebo Čechov? Huxley neodolá pokušení předložit nám při vyličení koncertu kurs fyziky a fyziologie. Vidíme však, že tento postup je relativně snadný:

„Stačí jediná věta — a již jsem uvržen do rozpravy o historii, umění a všech vědách. Pravdou je, že celá historie vesmíru je implicitně obsažena v každé jeho části. Uvažující oko nemůže pozorovati žádný jednotlivý předmět, aniž se při tom nedíválo skrze něj jako skrze okno na celý svět.“

To je pravda, stejně však pravdou je i to, že není umění bez výběru a že pro ducha huxleyovského typu je třeba formulovati problém románu asi takto: Mohu uvést do svého vypravování dojem oné světové symfonie, již jsem posedlý, i když se dívám na sebenepatrnější zjev tak, aby se to dalo jednat bez pedantství a jednak abych nebyl sváděn ke skládání knih nekonečně roztažených? Na tuto otázku odpovídá Huxley někdy způsobem zcela uspokojivým a alternováním námětů kosmických a námětů lidských dosahuje reálné, ironické a bolestné poesie. Tato směs vědy a poesie je ovšem u Huxleye kombinací zcela úmyslnou a vědomou. Věnoval celý essay studiu otázky, jaké technické výhody mohou spisovatelé přinést vědecké znalosti. Je toho názoru, že protikladem dvou různých náhledů na tutéž lidskou událost, protikladem názoru popsaného čistě vědeckými termíny a názoru druhého, psaného slovy vášně, je možno dosáhnouti zvláštní disonance, která je nová a může být krásná.

Vědecký sklon Huxleyův se projevuje i v tom, že ustavičně přináší srovnání a u příležitosti jakéhokoli zjevu vybuduje hned celý systém. Tyto jeho teorie vyvolávají leč které námitky, ale jsou přijatelné, jsou rozdílné inteligentně a v přesných termínech a mají dialektickou preciznost, jež nás překvapuje tím více, že v díle Huxleyově je možno nalézt tisíc jiných teorií, z nichž všechny jsou vyloženy se stejným nadáním a často si ostatně navzájem odporují.

V prvních knihách Huxleyových tato záliba ve všeobecných myšlenkách byla zavlažena humorem. Pracoval metodou Anatola France: přinášel žertovné náměty, traktované doktorským tónem. Později projevil Huxley živější komický smysl v portretech dickensovského rázu a ve znamenité satíře. Při tom je velikým umělcem slova. Své knihy nejen dobře píše, ale i staví, a to ne ve smyslu flaubertovského románu, nýbrž ve smyslu hudebnickém. To, k čemu směřoval v „Kontrapunktu života“, je orchestrální zpracování několika témat. Při tom měl Huxley štěstí (nebo obratnost), že se zaměstnává problémy, o něž mají interest nejinteligentnější z našich současníků a že s nimi zachází tím tónem, jak si to lidé dneška přejí. Nemá romantického ani sentimentálního slovního arsenálu. Píše prostým a tvrdým tónem biologa. Nebojí se myšlenek. Jeho zájem o sexuální otázky připomíná zájem sedmnáctého století o otázky náboženské. Jeho klidný cynismus má poválečné rážení, Wildeovy epigramy ražení roku 1890:

„Žítí moderním způsobem znamená žítí rychle. Nemůžete se v době, jako je dnešní, vléci skálou plnou ideálů a romantiky. Cestujete-li aeroplánem, musíte nechat hrubá zavazadla doma. Stará duše věčerejška se velmi dobře hodila k lidem, kteří žili pomalu, je však příliš těžkou pro lidi dneška. Není pro ni místa v našem aeroplánu. — Ani pro srdce? — Je to možná škoda, milujete-li však rychlost, nesmíte s sebou nosit zavazadla.“

Zklamání z intelligence.

Je to spisovatel dokonale inteligentní, vševědoucí, kdykoli chce velmi zábavný, velký umělec slov a vět, důmyslný obnovitel románové výstavby, kritik vkusu vybraného a možná že až příliš jemného, paradoxní a brilantní essayista, vždycky přesně informovaný. Člověk se mu podivuje a poctuje při jeho četbě neobyčejně živou rozkoš, neboť si je jist, že nikdy neřekne nic plochého. Hraje si s touto svou jistotou, uspokojuje a okouzluje nás, zasypává nás svými dary...

A přece je v této dokonalosti něco, co zklame. Čtenář to cítí. V „Kontrapunktu života“ potkává čtenář osoby, jež všechny pronášejí pozoruhodné výroky, čtenář slyší zářivé rozpravy o velice důležitých tématech, ale žádná z těchto osob nezastaví na chvíli své řeči a svou brilantnost, aby také žila, aby se nám podobala, aby trpěla. Často bychom si přáli, aby Huxley připojil do svého díla trochu ticha a mnoho sensibility. V jeho knihách nám chybí jediná bytost, a tou je obyčejný člověk, jediný důležitý člověk, na němž záleží, jak řekl Chesterton. Edmond Jaloux napsal o tom:

„V jednom ze svých nových svazků essayí mluví Aldous Huxley s určitým opovržením o vulgaritě velkého množství romanopisců, speciálně o vulgaritě Dickensově. Kdykoli čtu Huxleye, kladu si otázku, proč vlastně při všem tom svém mimořádném nadání dosahuje tak nesnadno onoho stupně životní intenzity, bez níž se neobejde romanopisec. Velký romanopisec má především povinnost být vulgárním, protože život jest vulgárním a protože lidé jsou vulgární a protože nám romanopisec předstírá, že reprodukuje život. Právě tato vulgarita chybí v Anglii, Virginii Woolfové nebo ve Francii Jeanu Giraudouxovi, je však základní vlastností Balzaca, Dickense nebo Dostojevského.“

Huxley se neúčastnil dosti vulgárních citů a vášní, společných všem lidem, protože se svým sklonem vzdělaného učence projevuje vždycky snahu hledati u příležitosti každé lidské vášně její vědecky přeměřitelné příčiny, které by jí dovolily zařadit mezi zjevy již známé. Hrůzu Pascalo-va u vysvětluje fyziologicky jeho nemocí, úzkost Baudelaireovu označuje jako obvyklý stav hýřivých lidí ve chvíli procitnutí. Huxley ostatně analyzuje takto objektivně, příliš objektivně nejen mechanism cizích citů. Je stejně nelitostný i vůči sobě. Generalisuje se stejnou zálibou i svoje vlastní vášně. Jeho politické předsudky jsou spíše demokratické, demokracie však není vědeckou, a proto je odsouzena. Často bych si přál, aby měl méně důvěry v cenu pseudo-vědecké teorie, aby projevoval vůči statistickým údajům příslušné opovržení a aby uznal realitu vášní s větší srdečností, neboť ona je také faktem. Stalo se běžným rčením tvrdit, že Huxley je příliš inteligentní. Je však i příliš inteligentním na to, aby byl příliš inteligentní. Dál se obžalovával:

„Zdá se mi, že úloha racionalistova je až příliš snadnou k sehrání.“ — „Uvědomuji si nyní, že skutečným půvabem intelektuálního života je jeho lehkost, jeho nahrazování složitých zjevů reality prostými rozumovými schematy, nahrazování ohlušivého a vířivého života klidnou a formální smrtí. Je nesrovnatelně snazším věděti mnoho věcí na příklad o dějinách umění a mít hluboké myšlenky o metafysice a sociologii, nežli znáti lidi osobně a intuitivně, nežli žítí v uspokojivém poměru se svými přáteli, svou milenkou, svou ženou nebo svými dětmi.“

Tímto způsobem projevuje Huxley intelektuálně svou nedůvěru k intelektuálnosti: přiznejme si, že intelektuál nemá jiné cesty, jak by tuto nedůvěru projevil. Člověk, jenž příliš mnoho prožívá svou inteligencí, je povinen znovu si objeviti instinkt pomocí neobyčejně složitě intelektuální operace.

V jeho tvrde uprimnosti je mnoho odvahy a možná že je v ní i rys rozkošnického masochismu. V některých větách Huxleyových najdeme duševní vzťahy B a u d e l a i r o v y. Všetchny baudelairovské rysy: inteligenci, smutek a touhu, ktorá predstavuje útek ze smutku a z myšlenky, plnou krute smyslnosti, najdou se i u Huxleye. Jímí predstavuje Huxley s mimořádným leskem onu periodu jasné beznaděje, která následovala po válce:

„Čisté pocity krásy, rozkoše, utrpení i lásky, intuice mystiky i smrti, všechny základní věci, které mají nejhlubší význam pro lidského ducha, dají se pouze prociťiti, nedají se však vyjádřiti. Vždycky a všude je nakonec mlčení. To, co kromě mlčení dovede nejpřiměřenějším způsobem vyjádřiti nevyslovitelné, je hudba. A všimněte si, že ticho je nejdůležitější součástí každé dobré hudby.“

Teprve, když jsme se smířili s myšlenkou, že svět není ani prostý, ani zcela pochopitelný, začínáme světu rozuměti. Poznáme na studiu díla Katheriny Mansfieldové, že pouze současným chápáním tragiky i směšnosti, výjimečnosti i všednosti je možno dospěti k mystickému poznání vesmíru a lidského života.

Rodinný mysticism Katheriny Mansfieldové.

„Ach, Čechov... proč jen zemřel... proč s ním nemohu rozmlouvatí navečer, ve velkém poněkud zešelfém pokoji...?“

Těmito slovy vyvolává K a t h e r i n a M a n s f i e l d o v á ve svém deníku jedno z neuskutečnitelných setkání, po nichž tolik touží, setkání s lidmi, s nimiž se nikdy neseznámíme a kteří byli stvořeni k tomu, aby byli naši přátelé. Tak litujeme i my, kdykoli čteme deník Katheriny Mansfieldové, proč není možno, abychom kdesi na terase v Provenčí nebo v Toskaně navečer rozmlouvali s ní o umění psátí, které chápala podobně jako Čechov, a o umění života, který milovala s beznadějnou vášnivostí. Zemřela v časném mládí a nezanechala po sobě z dokončených děl než několik sbírek krátkých novel. A přece je velikým spisovatelem, jedním z těch, kteří dodávají moderní anglické literatuře co nejvíce hluboké pravdivosti. Neboť ona věděla, že přirozenost a uprimnost je daleko uprimnější, nežli lesk slov, podivnost pocitů a novost myšlenek.

Jmenovala se Kathleen Beauchampová a narodila se na Novém Zélandě. Z jejích povídek si snadno představíme prostředí rodiny v kolonii, jež zůstala silně anglickou, se třemi sestrami a mladším bratrem. Dnes, kdy se můžeme dočísti v „Životě Katheriny Mansfieldové“ od Rutha Mantse a Middletona Murryho, jak opravdu vypadala rodina Beauchampových, víme, že Kateřina ji ve svých novelách sotva pozměnila. Trvalo to jen delší dobu, než získala od Nového Zélandu a od svého dětství potřebný odstup, jenž jí dovolil milovati je, chápati jejich krásu a vyličiti je. „Umění je emoci, na něž se rozpomínáme v klidu“. A Katherina Mansfieldová nebyla děvčátkem, ani klidným, ani šťastným. Její otec se rozhodl opustiti velké město Wellington, aby odešel do malé vesnice Karori. Tam byla vychována a vychodila obecnou školu s dětmi pekaře a pradleny. Doma o ní říkali, že je líná a pomalá: přece však se již od té doby pokoušela psátí. Ještě v raném mládí složila román „Julie“, v němž popisovala své záchvaty hněvu i své smutky.

Pouta, která k sobě spojují jednotlivé části britského Impéria, jsou spíše citová, než politická. Rodiny, žijící v osadách jako rodina Beauchampova, si zachovaly vzpomínku z Anglie, která pro ně zůstávala středem jejich civilisace. Když Kathleen bylo třináct let, rozhodl se pan Beauchamp, poslati ji

se sestrou na studium do Londýna, kdež vstoupila do Queen's College na Harley Street. Byla samotářská, jako její příbuzní. Sníla. Občas také psávala. Její dopisy byly nápadné svou vážností a svým pronikavým smyslem pro krásu světa. Vykonal však málo soustavné práce. Řídila Magazin, který vydávala její třída a psala mnoho veršů, jež se nám zachovaly a jsou plny křehkého půvabu. Byla přesvědčena, že musí tou či onou uměleckou formou, ať hudbou, poesíí, nebo romány, vyjádřiti ten zvláštní zvuk, jež život měl právě pro ni a pro nikoho jiného, neboť od toho okamžiku měla důvěru v sebe. Nadešel však čas, kdy otec ji vzal nazpět na Nový Zéland. Cítila, že od té doby nemůže už žiti bez Londýna. „Až tam budu,“ prohlásila, „zase na Novém Zélandě, budu tak protivná, že mne budou musít poslati nazpět.“ A tak ji vidíme znovu ve Wellingtonu, neboť pan Beauchamp se znovu odstěhoval do města.

Absurdní román života.

Bydlí ve velkém domě. Její otec se stal vlivným obchodníkem, ředitelem banky a přístavu. Za nedlouho bude z něho Sir Harold Beauchamp. Chápal velice dobře, že jeho dcera se chtěla státí spisovatelkou: miloval ji, měl smysl pro její jemnost a její inteligenci, zdála se mu však slabou, vzdálenou životní reality a celého světa. Žijíc u protinožců, myslila ustavičně na Londýn, představovala si, že jde z divadla, toužila po společnosti lidí, s nimiž by byla mohla mluvit o básních, o knihách, o citech. Tam daleko ve Wellingtonu byl život ponurý, bez obrazů a bez knih. Což tu byl někdo, kdo by kdy byl slyšel mluvit o Rossetim?

Psátí? Ano, cítila se stvořenou pro psaní. Ale jak, a co? Popsala nesčetné sešity svými poznámkami. Ale nic z toho, co psala, ji neuspokojovalo:

„Nedovedu nic napsati. Mám mnoho myšlenek, ale neznám nic, žádný námět. Snažím se psátí verše, ale ony nepřicházejí. Ráda bych psala něco, co by bylo trochu tajemné, ale opravdu krásné a nové.“

Je to dojmavé, tato zmatená předtucha, již má velký umělec o svém příštím umění v době, kdy dřímá ještě uprostřed záře opravdového citu. To, co psala, bralo na sebe s velikou lehkostí formu kratičkových povídek, které nazývala „vinětamí“. Její otec jí první způsobil radost tím, že některé z nich dal otisknouti v melbournském časopise. Když jí redaktor požádal o životopis, napsala podobně jako kdysi Byron:

„Ptáte se mně na několik podrobností o mně samotné? Jsem chudá, neznámá, je mi osmnáct let a mám dravou chuť do všeho a zásady stejně lehké, jako je má prosa.“

V téže době si s láskou opsala do svého deníku větu Oscara Wildea: „Nechci si vydělávati svůj život, chci žít“. Byla plna pevné vůle, že se stane umělkyní. Katherina Mansfieldová našla v sobě vnitřní sílu, pomocí níž si udržela svou rovnováhu a podařilo se jí konečně i přemluvit svého otce, jenž se rozhodl vypláceti jí rentu. Konečně povolil, aby opustila Nový Zéland a odjela a nikdy už se nevrátila do svého rodiště. Usadila se v Londýně. Chtěla obětovati svůj osobní život, aby tím obohatila své umění. Jednoho dne toho měla litovati: „Nebyly to zkušenosti, ale také mrhání a ničení“. Tak prožívala absurdní román. Vymyslí si, že by se mohla vdát za muže bez předsudků, jenž by jí chránil a současně respektoval její právo na život svobodného umělce. Našla profesora zpěvu, jenž přijal tuto podivnou úmluvu. Vdala se za něho, zjistila, že je groteskní a opustila ho za několik dní. Následovala období velké osamělosti a hlubokého smutku. Její zdraví bylo chatrné. Neměla krbu a marně hledala zákoutí, do něhož by se uchýlila. Matka ji přijela navští-

viti do Londýna, ale nerozumely si. Očakávala narodenie dieťa, ktoré nemela od svojho manžela. Bola nucená skrýť toto tehotenstvo i porod v cudzine. Poslali ju do nemeckého mestčka, kde napsala serií drobných poviedok, z nich vznikla jej prvá knižka: „V nemeckom pensionu“. Byly to realistické črty, dosť kruté, plné brzy prirodzeného humoru, brzy naplnené cynizmom a hořkosťou. Prinášela rase anglosaské reakcie a líčila Nemecko v karikatúre a bez líbivosti, složené ze smesi sentimentalit a žrútsť, pých a chudoby.

V dobe, kedy psala tyto povídky, otiskovala je v týdeníku „The New Age“. Pak se vrátila do Londýna, žila sama, pracovala. Jedného dne obdržela dopis od mladého spisovatele Johna Middletona Murryho, jenž ji požádal o spolupráci v malé literární revui, vydávané v Oxfordu. Setkala se s ním a našla nadšeného a výmluvného studenta. Vidali se často a brzy se rozhodli vydávat společně novou revui „Rythme“. Navrhla Murrymu, aby si pronajal pokoj v jejím bytě. Přijal. Žili tak po dlouhou dobu těsně jeden vedle druhého naprosto samostatným životem. Konečně se za něho provdala. Váhal dlouho, protože byl chudý, zatím co ona dostávala trochu peněz z domova. Jeden ani druhý si nevydělavali nic. Časopis „Rythme“ zemřel, jako umírají skoro všechny mladé revue. Katherina Mansfieldová, jež tu otiskla několik povídek, nevěděla, kam by dále psala. To, co v té době psala, bylo dobré, ale poněkud příliš dobře napsáno a chyběl tomu právě onen rys pravdy, který si přála zachytiti. Nenašla v té době ještě pramen svých nejsilnějších dojmů, jímž bylo její mládí na Novém Zélandě.

Smrt a domov.

Vypukla válka. Mladý bratr Katheriny Mansfieldové přijel z Nového Zélandu do Anglie, aby nastoupil vojenskou službu. Byl to tvor, jehož milovala na celém světě nejvíce. Přinesl jí vzpomínky na společné mládí. Dík Katherininu deníku je vidíme, jak se spolu procházejí v londýnském parku. Minulost před ní vystupovala, zářivá, živoucí a náhle tak drahá, ačkoliv v době, kdy ji prožívala, jí byla tak trapnou. Bratr Katherinin jí řekl, že si je jist tím, že se vrátí z války. Byla to u něho podivná, avšak absolutní jistota. Odjel a byl ihned usmrcen. To bylo velikou událostí jeho sestry. Opustila navždy životní realism a oddala se celá evokaci onoho malého světa minulosti, jenž se v jejích vzpomínkách a ve spojení s obrazem jejího bratra stal čarovným světem.

Propukla u ní nemoc, na niž měla záhy zemřít: plicní tuberkulóza. Odjela do jižní Francie a později do Švýcarska. Manžel jí zprvu doprovázel, ale musil se dosti rychle vrátit do Anglie. Ona ostatně toužila po samotě, aby mohla uskutečnit práci svého posledního roku, práci, jež byla stejného rázu, jako Proustova, byla doháněním vzpomínek, byla hledáním ztraceného času. Je možné, že nejkrásnější umělecká díla vyžadují tohoto naprostého odpoutání a tohoto úmrtí před vlastní smrtí.

Když Katherine Mansfieldová vydala první ze svých nových povídek, rozeznalo jen málo kritiků jedinečnou hodnotu díla, jež před nimi leželo. Jako tolik lidí po válce zaměřovali i oni podivně za krásné. Katherina Mansfieldová se jim zdála příliš prostou. Na štěstí počala se jí podívat malá skupina velice významných lidí, mezi nimiž byl Lawrence a znamenitý spisovatel Stephen Hudson, přítel Proustův. A kromě toho ono opravdové čtenářstvo, jež daleko spíše než profesionálové je vždycky plno vřímavosti k přirozenému projevu, jí objevilo a bylo jí okouzleno. Její první sbírky novel „Bliss“ a „Garden Party“ dočkávaly se skutečného knižkupeckého úspěchu.

Zatím churavěla čím dále tím více a bloudila na terasách Provence a po horách švýcarských. Zdálo se jí, že slabost, jež jí překážela ve psaní, nebyla jen fyzickou. Věřila, že k oné svrchované objektivitě, jež byla jejím literárním ideálem, dospěje jedině naprostým odloučením, jedině potlačením všeho egoismu své bytosti.

Bylo třeba, dosáhnouti naprostého očistění, nežli se mohla dostat kupředu, nežli se cítila hodnou, vyjádřit úplnou pravdu. Vstoupila tudíž ve Fontainebleau do „duchovního bratrství“, jež bylo založeno několika Rusy a v němž doufala nalézt celkovou regeneraci. Ztrávila tam tři měsíce a počátkem roku 1923 požádala Middletona Murryho, aby tam přijel za ní. Přijel dne 9. ledna:

„Ještě nikdy jsem nespátřil a nikdy už neuvidím někoho tak krásného, jako byla ona toho dne. Zdálo se, jakoby její neobyčejná dokonalost, již se vždycky vyznačovala, ji nyní prostoupila celou. Abych mluvil jejími vlastními slovy: Zmizely poslední stopy pozemské degradace... Ztratila svůj život, aby jej zachránila. Když šla po schodech do pokoje, zachvítil jí kašel a zemřela.“

To všechno bylo nezbytně třeba vědět o životě Katheriny Mansfieldové, nežli si povšimneme jejího díla. Zdá se mi, že celý tento život se svou krátkostí, se svým narozením u protinožců, se svým mládím stejně melancholickým jako pohádkovým, že tato směs humoru a poesie a konečně onen dlouhý dialog umírající mladé ženy se stínem a konečně tato smrt, přicházející po vrcholném úsilí, dosáhnouti čistoty, zdá se mi, že to už je uměleckým dílem.

Žena mezi ženami.

V novelách „Garden Party“, „Preludium“ nebo „At the Bay“ (V zálivu) volí si Katherine Mansfieldová určitou rodinu, milieu, učiní průřez v určitém čase a popisuje impresse jednotlivých bytostí ve vyvoleném okamžiku. Liší se od Francouzů tím, že si nevybírá pro svůj průřez okamžik krize: vybírá si pro svou studii banální den, vyznačený jen nepatrnou rodinnou událostí, jako je přestěhování, garden-party, cesta k moři. Emoci vyvolává právě intenzivnost tohoto banálního dne, stejně jako někteří malíři ve vás vyvolají pocit krásy světa tím, že namalují několik kusů ovoce a bílý ubrus. Krátká novela může obsahovati a vsugerovávatí tolik pravdy o světě, jako dlouhý román: dokázal to Čechov a Merimée, pro něž má Katherine Mansfieldová vášnivý podiv. Čím více se ve svém umění vyvíjí, tím více se zbavuje pověry o významnosti sujetu. Její stručnost jí pomáhá. Při jejích povídkách vzpomínáme na ony neúplné sochy, které se nám zdají tím krásnější, že náš vlastní genius povzbuzený a oživený geniem umělcovým modeluje jejich hlavy a údy.

Je to tedy umění impresionistické. Je třeba doplniti: je to impresionism ženy. Vesmír Katheriny Mansfieldové je především vesmírem ženy. Ženy a její rozmary, jejich tajné komploty proti mužům, onen zvláštní tón, s ním na večer mluví vají jedna s druhou, ony dlouhé rozhovory matky s dcerou, podivné spříznění ženy s určitými předměty... Nikdo nemluvil o těchto věcech nikdy lépe, nežli ona. Virginia Woolfová něco podobného popsala stejně dobře a „Paní Dallawayová“ byl snad jediný román, který mohla napsati Katherine Mansfieldová. Virginia Woolfová však miluje myšlenky: poráží muže na jejich vlastním terénu, a je současně jedním z nejlepších dnešních anglických kritiků. Colette se často přiblížila ve Francii tomu, co hledala Katherine Mansfieldová a ona to dobře věděla:

„Právě jsem dočetla „Pouta“. Myslím, že Colette je ve Francii jediná žena, která by něco takového dokázala.“

Domníváme se, že však svět Colettin nebyl pro vkus Katheriny Mansfieldové, ještě dosti zbaven aventur. Je však jisto, že Colette, geniální žena, byla první nebo skoro první spisovatelkou, jež se odvážila napsati knihu skrz naskrz ženskou. Před tím už byly znamenité ženské spisovatelky: avšak paní de Sévigné i paní de la Fayette si hrály na muže a imitovaly styl mužů. Romány paní de Stael, George Eliotové nebo George Sandové jsou zajímavé, jsou to však hybridní díla, napůl ženská a napůl mužská. Když vyšla kniha Emilie Branteové, myslili nakladatelé, že je to muž. Kdo však by věřil po přečtení některé pasáže od Coletty nebo Katheriny Mansfieldové, že to psali muži?

Bylo by tedy možno definovati dílo naší autorky jako velice jemné průřezy ženským vesmírem, impresionisticky a familiárně malované. Tuto definici je však třeba doplniti: cenu těchto vyprávění představuje stejně jako jejich pravdivost také jejich poesie. Více než cokoli jiného dotýká se jí krása světa. V onom dokonalém štěstí, které je jí s to poskytnouti příroda, je něco ryze anglosaského. Je podivno, že do tohoto intuitivního štěstí bývá přimíseno něco teoretického pesimismu. Jaký je úkol umělce před podivuhodným a strašlivým divadlem života? Malovati toto divadlo s dokonalou přesností a naprostou upřímností. K čemu lhát? K čemu hledati efekty? Úkolem umělce je napsati něco, co by bylo hodným vycházejícího měsíce, onoho bledého světla: úkolem je býti prostým, tak prostým, jak člověk bude před Bohem.

filosofie a psychologie

Sigmund Freud:

Revidovaná nauka o snech

V zimě roku 1915 konal Sigmund Freud, jemuž v podstatě, i při četných omylech, vdčíme za revoluční obohacení moderní psychologie, své „Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse“. Skoro po dvaceti letech přináší druhou část těchto přednášek, kterou sice nikdy veřejně nekonal, poněvadž mu chirurgická operace a vysoké stáří v tom zabránily, které však vydal pod titulem „Neue Folge der Vorlesungen“. (Nákladem Internationaler Psychoanalytischer Verlag, Wien). Z knihy, která přináší doplňky a zajímavé změny jeho názorů, jakož i polemiky proti jeho chybným vykladům a následovníkům „freudovštějším“, nežli „Freud“, přinášíme zkrácenou ukázkou jeho nově soustavně vyložené nauky o snu. „Revision der Traumlehre“.

Red.

Všechny sny nejsou sexuální povahy.

Nauka o snu zaujímá v dějinách psychoanalýzy zvláštní postavení: s ní učinila analýza krok od psychotherapeutického procesu ke psychologii hlubin. Mně samotnému byla tato nauka o snech bezpečnou oporou v těžkých dobách, kdy nepoznané zkušenosti u případů neurosy uváděly můj nezkušený úsudek ve zmatek. Kdykoli jsem počal pochybovati o správnosti svých vratkých poznatků, obnovila se vždycky znovu má důvěra, jakmile se mi podařilo převést nesmyslný a zmatený sen v pochopitelný duševní proces. Má proto svůj zvláštní zájem, sledovati právě na této nauce o snu, jakými změnami prošla psychoanalýza v průběhu posledních dvaceti let.

Analytikové se chovají, jakoby o snu nebylo již nic možno nového říci, jakoby nauka o snu byla už uzavřena. Dostaneme však málo uspokojující odpověď, otázeme-li se, co si z našeho způsobu vysvětlování snů osvojili lidé, stojící poněkud opodál: Předně nesčetní psychiatři a

psychotherapeutové, kteří si vaří na našem ohni svou polívčičku, aniž ostatně projevují příliš vděčnosti za toto pohostinství — a pak všichni ti vzdělaní lidé, literáti a široké obecnstvo, kteří si obyčejně osvojují výsledky vědy. Do všeobecné známosti se dostalo několik formulek, mezi tím zejména takové, kterých jsme nikdy nehlásali, jako například věta, že všechny sny jsou sexuální povahy. Zejména se zdá, že dosud stejně málo proniklo do všeobecného vědomí, stejně jako tomu bylo před třiceti lety, poznání, že je třeba zásadně rozlišovati, jaký je „manifestní“ obsah snový a jaké jsou za tímto obsahem skryty tajné snové myšlenky — poznání, že naprosto není žádného rozporu mezi existencí snů ze strachu (Angstträume) a mezi vlastní funkcí snu, již je touha po splnění určitého přání — poznání, že je nemožno vysvětliti něčí sen, neznáme-li, jaké jsou asociace, jež v něm jeho snové představy vyvolávají — a konečně poznání, že základní věcí na snu je proces snové práce.

Musíme se rozhodnouti o zásadní otázce. Buď je sen, jak nás o tom ujišťují neanalytičtí lékaři, pouhým znamením toho, že snící člověk špatně spal, že všechny části jeho mozku se nedostaly ke stejnoměrnému odpočinku a že jeho jednotlivé části dále pracovaly pod vlivem neznámého podráždění a že v tomto stavu jejich práce byla jen velice nedokonalá. Je-li tomu tak, pak se právem nebudeme dále zaměstnávatí snem, jenž není než psychicky bezcenným produktem nočního vyrušení. Neboť, co bychom mohli naléztí potřebného jeho vyšetřováním?

Anebo platí druhý názor, pro nějž jsme se od počátku rozhodli. Podle toho jsme si učinili předpokladem — přiznáváme se, že docela libovolným a jako postulát jsme prohlásili, že sen, třebaže je nesrozumitelný, musí býti pokládán za psychický akt, který má plnou platnost, smysl i cenu a že tohoto aktu můžeme použití v analýze stejným způsobem, jako kteréhokoliv jiného sdělení. Podaří-li se nám proměnití sen v takové cenné sdělení, máme vyhlídku, že se tím dovíme něco nového a že dojdeme poznání, které by nám jinak bylo zůstalo nepřístupným.

Jak najdeme smysl snu?

Co podnikneme, abychom přeměnili sen v takové normální sdělení? Jak si vysvětlíme, že část pacientových projevů na sebe vzala tuto formu stejně nesrozumitelnou pro něho, jako pro nás? První krok, který učiníme, jest, že přijmeme dva nové pojmy. To, co se populárně nazývalo snem, nazveme textem snu nebo manifestním snem. A to, co hledáme, a co tušíme, že je za tímto snem skryto, nazveme latentní snovou myšlenkou. Naším úkolem je, přeměnití sen v latentní a zjistiti, jakým způsobem latentní sen v duševním životu snícího člověka dospěl k určitému výrazu. První část naší práce bude úkol praktický: bude vysvětlením snu, k čemuž bude třeba určité techniky. Druhá část našeho úkolu, je teoretická a má vysvětliti proces snové práce: tato část může býti pouze teoretickou. Obě složky musíme nově vytvořiti — i techniku, vysvětlování snů i teorii snové práce. Začneme technikou vykládání snů: bude to plastičtější a učiní to na vás živější dojem.

Pacient vám tedy vypravoval sen, který mu máme vyložiti. Klidně jsme při tom naslouchali a snažili se neuváďeti při tom své myšlenky slovy. Nejprve se vynasnažíme co možná málo se starati o to, co jsme slyšeli, totiž o děj snu. Tento sen má ovšem různou povahu: Může mít sou-

vislost, uhlazenou komposicí jako básnická skladba, nebo může býti nesrozumitelný a zmatený, skoro jako blouznění v delíriu. Může obsahovati absurdní složky, nebo i vtipy a zdánlivě duchaplné vývody a může se zdáti snícímu člověku jasným a přesným, nebo kalným a splývavým. Obrazy snu mohou míti plnou názornost smyslových vjemů nebo mohou býti jako stíny a jen nejasně nadechnuty. V tomtéž snu je možno, že se naleznou nejrozmanitější charaktery, rozdělené na rozličná místa. Sen může projevovati buď indiferentní náladu nebo může býti provázen co nejsilnějšími radostnými nebo trapnými vzruchy. Tuto nesmírnou bohatost složek manifestního snu oceníme později. Prozatím si jí nebudeme všimati, nýbrž půjdeme přímo hlavní cestou, která směřuje k výkladu snu. To jest: vyzveme člověka, který snil, aby se naprosto oprostil od vlastního manifestního snu a soustředil se na jednotlivé složky snového obsahu a aby nám po řadě sdělil, jaké asociace, jaké jiné představy a vzpomínky z jeho vlastní zkušenosti mu napadnou, podíváme-li se na každou z těchto složek zvláště.

Zbytky včerejšího dne.

Jdeme dále. Jaké bude pořadí, v němž budeme probírat s pacientem jednotlivé složky jeho snu? Několik cest je nám otevřeno. Buď můžeme jíti prostě chronologickým pořádkem, jenž byl dán vyprávěním snu. To je nejpřísnější klasická metoda. Nebo můžeme požádati pacienta, aby ze snu nejprve vyhledal zbytky předchozího dne. Zkušenost nás totiž poučila, že se skoro do každého snu dostal nějaký zbytek vzpomínky anebo nářžka na nějakou událost z předchozího dne, často i nářžka na několik událostí. Sledujeme-li, jak sen navazuje na tyto zbytky předchozího dne, našli jsme často bezprostředně přechod, vedoucí od zdánlivě nedostupného snového světa pacientova k jeho reálnému životu. — Je však také možno, abychom nejprve vyzvali pacienta, aby nejprve věnoval pozornost těm složkám snového obsahu, které mu jsou nápadné svou obzvláštní zřetelností a smyslovou silou. Víme totiž ze zkušenosti, že jeho asociace, jeho sdružené představy, se v těchto případech vybaví obzvláště snadno. V celku na tom nijak nezáleží, kterým z těchto tří způsobů se přiblížíme k jeho hledaným asociacím.

Tímto způsobem jsme se dostali až k asociacím. Obsahují nejrozmanitější složky: vzpomínky na včerejší den i na doby dávno minulé, úvahy, diskuse, při nichž snící člověk zaujímá stanovisko buď pro nebo proti, obsahují vyznání i dotazy. Mnohoo z těchto asociací pacient vychrlí, před jinou chvílí zaváhá. Většina z nich ukazuje zřetelný vztah k některé složce snu: není divu, neboť z těchto složek vycházejí. Stává se však také, že pacient je uvádí se slovy: „Zdá se, že to se snem nemá ani nic společného, říkám to jen proto, že mi to právě napadá.

Nasloucháme-li tomuto bohatství nápadů, postřehneme brzy, že jsou ve velice blízkém vztahu k obsahu snu. Vrhají překvapivým způsobem světlo na všechny části snu, vyplňují mezery mezi nimi zející a ujasňují jejich zvláštní vztah. Konečně nám vzejde jasno o poměru mezi nimi a obsahem snu. Sen se nám objeví jako zkrácený výtažek z těchto asociací, jako výtažek, jenž byl pořízen podle pravidel, která jsme dosud neprohlédli. Složky snu nám připadají jako by byly vzešly z určité volby, jako by byly reprezentanty určitého množství. Nebude pochyby o tom, že jsme touto technikou dospěli k tomu, co vlastním snem bylo zastřeno a nahrazeno. Dospěli jsme k tomu, v čem je možno nalézt vlastní psychickou cenu snu a co už

se nevyznačuje oněmi podivnými zvláštnostmi snu, onou cikrajností a zmateností.

Skryté myšlenky.

Nepoddejme se však omylu. Snové asociace nejsou ještě t a j n ý m i m y š l e n k a m i s n u. Tyto vlastní, skryté myšlenky jsou obsaženy v těchto asociacích jako v louhu, přece však v nich nejsou obsaženy bez zbytků. Tyto asociace totiž přinášejí na jedné straně o mnoho více, než potřebujeme k formulaci latentních snových myšlenek: obsahují totiž všechny vývody, přechody a spoje, které doplnil pacientův intelekt, když se nám snažil přiblížiti myšlenku snu. Na druhé straně se tato asociace často před vlastním obsahem snu právě zastavila: přiblížila se mu pouze a dotkla se ho jen v narážkách. Na tomto místě musíme sami zasáhnouti do pacientova vyprávění, doplňujeme jeho náznaky, vyvozujeme důsledky a vyslovujeme to, čeho se pacient ve svých asociacích pouze dotkl.

I když při vysvětlování snu závisíme především a všeobecně od asociací pacientových, přece jen máme možnost zaujímat k některým složkám jeho snu zcela samostatné stanovisko, zejména v tom případě, kde obyčejně asociace selhávají. Již záhy jsme poznali, že to bývá vždycky tentýž obsah, u něhož dochází k tomuto selhání. Těchto míst není mnoho a po dlouhé zkušenosti jsme se poučili o tom, že tyto vždycky se vracející složky snů je třeba pokládati za symboly, které znamenají něco jiného a které je třeba vykládati. Zatím co jiné složky snů jsou proměnlivé, můžeme prohlásiti, že tyto symboly mají pevný a vždycky se znovu vracející stejný smysl. Tento smysl sice nemusí býti jednoznačný, přece však jeho rozsah je určován zvláštními pravidly. Protože dovedeme tyto symboly překládati, což pacient sám neumí, je možno, že smysl snu se nám ujasní ještě dříve, než podstoupíme všechny námahy k jeho vysvětlení, a pokud pacient sám před svým snem stojí jako před hádankou. O symbolice snů a jejich problémech jsem již vyprávěl tolik, že to dnes zde již nepotřebuji opakovati.

Je možno vykládati sny?

Tak tedy vypadá naše metoda výkladu snů. Vyskytne se oprávněná otázka: „Je možno pomocí této metody vykládati všechny sny?“ Odpověď zní: nikoli, všechny sny ne, ale přece jen tak veliké množství snů, že si můžeme být jisti užitečností a oprávněností této metody. Proč není možno vykládati všechny sny? Protože naše úsilí vysvětliti sen naráží na určitý odpor, jenž někdy je nepatrný, jindy však skoro nepřekonatelný. Tento odpor se nám projeví při celé naší práci. Na některých místech se nám poddávají asociace bez váhání a prvý nebo druhý nápad již přinese úplné vysvětlení. Na jiných místech pacient váhá a nechce s místa a než vysloví svou asociaci, je často třeba naslouchati dlouhému řetězu nápadů, než obdržíme něco potřebného pro porozumnění jeho snu. Čím delší je řetěz asociací a čím delšími oklikami se ubírá, tím větší je odpor. Tento odpor proti objasnění podstaty snů se projevuje z a p o m í n á n í s n ů. Často se přihodí, že se pacient přes veškeré námahy nemůže na své sny rozpomenouti. Když jsme však analytickou praksí odstranili tu překážku, která bránila pacientovi na jeho cestě v analýze, vynoří se náhle celý sen ze zapomenutí. Často se také přihodí, že často chybí s počátku jen kus některého snu, který pak je připojen jako dodatek. I to je možno vykládati jako pokus, tuto část snu zapomenouti. Zkušenost nás učí, že právě tato část snu je nejdůležitější. Předpokládáme, že sdělení této části se stavěl do cesty silnější odpor, než sdělení jiné části.

Z toho všeho můžeme souditi, že tentýž odpor, který se nám staví do cesty při vykládání snu, působil i při vzniku samotného snu. Je možno rozeznávat dokonce sny, jež vznikají pod malým odporem a sny, jež vznikají pod odporem vysokým. Tlak tohoto odporu se mění i na rozmanitých místech téhož snu: on je vinen tím, že souvislost i sebekrásnějšího snu mohou přerušiti mezery, nejasnosti a zmatky.

I ve snu pracuje censura.

Kdo se tu staví na odpor? A proti komu? Tento odpor je bezpečným příznakem konfliktu. Je příznakem, že je tu nějaká síla, jež chce něco projevit, a síla jiná, jež se zdráhá tento projev připustiti. To, co se uskuteční ve formě manifestního snu, je výsledkem, v němž se zhusťil zápas dvojího protichůdného úsilí. Na některém místě se podařilo jednomu úsilí prosaditi svou vůli, na jiném místě se podařilo protichůdné instanci zamýšlené sdělení úplně zastříti anebo nahraditi něčím naprosto jiným. Nejčastějšími a pro tvoření snů nejcharakterističtějšími jsou ty případy, v nichž výsledkem konfliktu byl určitý kompromis: sdílné instanci se sice podařilo říci to, co chtěla, nemohla to však prozraditi plně, nýbrž jen způsobem zmírněným, znetvořeným a těžko poznatelným. Z toho plyne, že všude tam, kde sen neprodukuje věrně skrytou snovou myšlenku, všude tam, kde je třeba určitého vysvětlování, aby se překlenul most mezi těmito dvěma složkami, můžeme pozorovati určitý úspěch instance brzdící, omezující, stavějící se na odpor. Pokud pozorujeme sen jako zjev izolovaný a pokud jej studujeme nezávisle na psychických útvarech, snu spřízněných, nazýváme tuto instanci **s n o v ý m c e n s o r e m**.

Víte už dávno, že tato censura není nějakým zřízením charakteristickým jen pro život snu. Psychický život vůbec ovládá konflikt dvou duševních instancí, které nepřesně označujeme jako složku neuvědoměle zatlačenou do pozadí a jako složku vědomou. Víte, že odpor proti vysvětlení snu, projev snové censure, není ničím jiným, než tímtež odporem, kterým proti sobě působily ony obě duševní instance. Je vám známo i to, že ze stejného konfliktu vycházejí za určitých podmínek i jiné duševní výtvořky, jež jsou stejně jako sen výsledkem kompromisů. Porozuměli jste tomu, že sen je **p a t o l o g i c k ý m p r o d u k t e m**, že je prvním článkem v řadě, jež vede od hysterického symptomu vnučenou představu až k šílené ideji. Od těchto svých druhů liší se sen svou prchavostí a tím, že vzniká za podmínek, náležejících k normálnímu životu. Neboť náš život ve snu není nic jiného, jak to formuloval již Aristoteles, než způsob, jakým pracuje naše duše během spánku. Spánek představuje odvrát od reálného vnějšího života a tím je dán předpoklad k tomu, aby se rozvinula určitá **p s y c h o s a**. Prostudujeme-li pečlivě vážné případy psychosy, poznáme, že právě tento rys je pro stav choroby nejcharakterističtější. Neškodná psychosa snová je následkem zamýšleného, ale pouze dočasného vzdálení se z vnějšího světa. A proto také mizí v okamžiku, kdy znovu vstupujeme ve vztah k vnějšímu světu.

Sny mají účel.

Zde se nám naskytá otázka, má-li sen nějakou funkci, je-li mu dán nějaký užitečný úkol. Naprostý klid, zbavený jakéhokoliv podráždění, k němuž by měl člověk ve stavu spánku dospěti, je ohrožen se tří stran. Především spíše náhodným způsobem, vlivem vnějšího podráždění za spánku, pak denními zájmy, které se nedají přerušiti a konečně nenasycenými a do pozadí zatlačenými pudovými hnutími,

které číhají na to, kde se jim naskytne příležitost k projevu. Toto trojí ohrožení by mohlo způsobiti, že klid spánku by byl ustavičně přerušován. Proces snový však způsobuje, že všechny tyto vlivy společně vstoupí v **neškodný halucinační zážitek** a zabezpečují tak trvání spánku. Proti této funkci snu není námitkou, vzpomeneme-li si, že sen často probudí spáče vlivem strachu. Je to spíše signálem, že stráž pokládá situaci již za příliš nebezpečnou a nevěří již, že by ji mohla ovládnouti. Nežřídka se však stává, že ještě při spánku se nám dostává uklidnění, jež chce zabrániti našemu probuzení: Vždyť to je všechno pouhý sen.

Jak vznikají viditelné obrázky snu?

Tolik jsem vám chtěl říci o vykládání snu, jehož úkolem je přivesti nás od zdánlivého snového děje až ke skryté snové myšlence. Jakmile toho bylo dosaženo, pohasne většinou zájem praktické analýsy o sen. Zařadíme sdělení, jehož se nám dostalo ve formě snu, mezi sdělení ostatní a analyzujeme dále. Máme však zájem o to, zůstati u snů ještě déle. Láká nás studovati vlastní proces, jakým se **skryté snové myšlenky proměňovaly v manifestní sen**. Tento proces nazýváme **snovou prací**.

Proces snové práce je něčím novým a podivným, o čem se dříve nevědělo. Poskytl nám první pohled do takových dějů, jež se odehrávají v systému podvědomí a ukázal nám, že tyto děje jsou zcela jiné, než ty, jež známe z našeho myšlení vědomého. Proto musily se ve srovnání s procesy vědomí zdáti neslychanými a mylnými. Význam těchto nálezu byl zvýšen tím, že se poznalo, že tytéž mechanismy, jež proměnily latentní snovou myšlenku v manifestní sen, jsou činny i při vytváření neurotických příznaků.

Musím to vyjádřiti poněkud schematicky. Vezměme si případ, v němž se nám podařilo u určitého pacienta po provedení výkladu snu nahraditi manifestními myšlenkami všechny myšlenky latentní, nabitě větší nebo menší afektivností. Při těchto objasněných myšlenkách bude nám nápadným určitý rozdíl. Pacient skoro všechny z těchto myšlenek pozná a uzná. Nebude popírat, že tak skutečně myslel anebo že dnes či zítra mohl mysliti takovýmto způsobem. Pacient se však bude zdráhati jednu jedinou z těchto myšlenek uznati za svou. Tato myšlenka je mu cizí, dokonce snad odpornou. Je možné, že ji ve vášnivém vzrušení od sebe odmítne. Zde se nám objasní, že všechny ty druhé myšlenky jsou částmi jeho vědomého myšlení, přesněji řečeno, jeho již dříve vědomého myšlení. Mohly býti myšleny i v jeho bdělém životě a pravděpodobně se vytvořily během dne. Naproti tomu ona zapíraná myšlenka, nebo správněji řečeno, ono zapírané hnutí, je dítětem noci. Náleží do spáčova podvědomí a proto ji popírá a opovrhuje jí. Tato myšlenka musila čekat na noc, nežli se dostala k určitému výrazu. Její výraz je ovšem zeslabený, znetvořený a maskovaný: bez procesu výkladu snu bychom ji však byli vůbec nenašli. Pouze ve spojení s jinými snovými myšlenkami, proti nimž není námitek, podařilo se tomuto podvědomému hnutí proklouznouti v nenápadném převleku mezi závorami censure. Naproti tomu ony snové myšlenky, o nichž snící věděl již dříve, dostaly se do snů a do jeho duševního života za spánku pouze proto, že jsou s tímto hnutím v určitém spojení. Neboť nemáme nejmenší pochybnosti o tom, že právě **toto podvědomé hnutí je vlastním tvůrcem snu** a že ono opatřilo potřebnou psychickou energii k vytvoření snu. Jako každý jiný pud, nemá toto hnutí cílem nic jiného, než dosáhnouti svého uspokojení. A naše zkušenost ve vykládání snů nás přesvědčuje o tom, že

to právě je smyslem všeho snění. V každém snu má být nějaké pudové přání zobrazeno jako uskutečněné. Noční uzavření duševního života proti realitě a tím umožněná regrese k primitivním mechanismům způsobily, že toto žádané uspokojení pudu je v halucinaci prožíváno jako přítomné. Vlivem téže regrese se ve snu přetvářejí představy ve vizuální obrazy, takže skryté snové myšlenky jsou dramatisovány a ilustrovány.

Jako ve filmu.

Sny tedy vznikají takto: úvodem je touha po spánku, úmyslné odvrácení od vnějšího světa. Toto odvrácení má dvojitý následek pro duševní aparát člověka: Předně umožňuje, že v něm vystupuje do popředí starší a primitivnější způsob práce, čili že dochází k regresi — a za druhé způsobují, že odpor, jenž zatlačuje do pozadí naše podvědomí, se zmenšuje. Důsledkem tohoto zmenšení odporu je možnost vznikání snů, které využívají a na kterou působí vnější i vnitřní dráždivé podněty. Tak vzniká sen, jenž je útvarom kompromisním. Sen má dvojitý poslán. Předně slouží našemu já tím, že vyhovuje účelu spánku a maří dráždivé vlivy, směřující k probuzení. Za druhé působí sen, že se pudovému hnutí, zatlačenému do pozadí, dostává příležitost uspokojení ve formě přeludu, halucinace. Přesto však tento proces tvoření snů, který spící „já“ dovoluje, je kontrolován censurou: tato censura je reprezentována zbytkem zatlačující síly, jež zůstala v činnosti. Prostěji tento postup bohužel nedovedu popsati, neboť není o nic prostší.

Podívejme se nyní na skrytou myšlenku, obsaženou za snem. Její nejsilnější složkou je hnutí pudu, jež bylo zatlačeno do pozadí, jež si v ní opatřilo výraz, zmírněný a maskovaný, jenž se opírá o náhodná podráždění a o zbytky dojmů z včerejšího dne. Jako nutí nějakého pudu, směřuje i toto hnutí k uspokojení ve formě jednání. Fysiologický stav spánku však mu zamyká cestu k projevu nějakým pohybem. Proto se musí toto hnutí obrátiti svým působením nazpět a musí se uspokojiti pouhou halucinací. Tímto způsobem se skryté snové myšlenky přeměňují pouhou halucinací. Tímto způsobem se skryté snové myšlenky přeměňují ve slet smyslových a vizuálních výjevů. Tímto způsobem nabývají oně formy, jež se nám zdá tak nevidanou a cizí. Ve snovém výrazu chybějí všechny výrazové prostředky řeči, jimiž se vyjadřují jemnější vztahy při myšlení: spojky a předložky, změny, deklinace a konjugace, neboť pro ně chybějí výrazové prostředky. Ve snech se vyjadřují pouze surový materiál myšlenky, podobně jako v primitivní řeči bez gramatiky: abstrakta se přivádějí nazpět na konkréta, z nichž vzešla. To, co z toho vzešlo, může se snadno zdáti nesouvislým. Je však zcela ve smyslu archaické regrese v duševním ústrojí, jako ve smyslu působící censure, že ve snových obrazech jsou hojně používány symboly, kdykoli je třeba zobraziti určité objekty a děje, jež vědomému myšlení se staly cizími.

Hlavní formy snové deformace.

Daleko důležitější jsou jiné změny, k nimž dochází ve snu s podloženou myšlenkou. Takové myšlenky, jež mají nějaký vztyčný bod, bývají zhušťovány v nové celky. Při

překládání myšlenek v obrazy dostávají ty obrazy zřetelně přednost, jež připouštějí podobné zhuštění a složení. Zdá se jako by ve snu působila jakási síla, jež vystavuje všechny materiál určitému tlaku a zhuštění. Následkem tohoto zhuštění je, že jeden prvek manifestního snu může odpovídati celé řadě prvků skryté snové myšlenky. Naproti tomu může také jedna snová myšlenka býti ve snu zastoupena mnoha obrazy.

Ještě podivnější je proces posunování neboli přesouvaní přízvuku, jenž ve vědomém myšlení jest znám jen jako logická chyba, nebo jako prostředek komiky. Jednotlivé představy, obsažené ve snových myšlenkách totiž nejsou stejně hodnotné, nýbrž jsou provázeny afekty rozmanitě silnými a proto je úsudek oceňuje jako důležitější nebo méně důležité, jako více nebo méně hodné zájmu. Ve snu však se tyto představy odlučují od afektů, je provázejících. Afekty se objevují samy o sobě, mohou býti přesunuty na některý jiný zjev, býti zachovány, proměněny se, anebo vůbec se ve snu neobjeviti. Důležitost představ ve snu se projevuje tím, jakou smyslovou sílu jednotlivé obrazy ve snu mají. Při tom však pozorujeme, že ve snu tento přízvuk přechází z prvků významných na prvky indiferentní, takže se zdá, že ve snu vstoupilo do popředí jako hlavní věc něco, co v myšlenkách hrálo jen podřadnou úlohu. Naopak, to, co v myšlenkách je podstatné, nalézává ve snu zobrazení je přibližné a velmi zřetelné. Právě tato vlastnost snové práce působí, že sen se spáči zdá tak cizím a nepochopitelným. Toto přesunutí přízvuku je hlavním prostředkem snové deformace, které si snová myšlenka vlivem censure musí dát líbit.

Po těchto různých vlivech nabytí sen téměř své definitivní formy. Přistupuje již jen poměrně nestálý moment tak zvaného sekundárního zpracování, k němuž dochází tehdy, kdy sen se stal pozorovacím objektem jasného vědomí. Zacházíme s ním tak, jak jsme zvyklí zacházeti se svými vjemy vůbec. Vyplňujeme v něm mezery, vkládáme spojky a tím se dosti často vystavujeme hrubému nedorozumění. Tato racionalisující činnost jež dodává snu uhlazenou fasádu, která se k jeho skutečnému obsahu ani nemůže hoditi, však někdy odpadá vůbec a sen pak vystupuje se všemi svými trhlínami a skoky. Dále se nesmí zapomenouti na to, že práce ve snu není vždycky stejně intenzivní. Někdy snová činnost deformuje jen určité části snových myšlenek, zatím co jiné směřují vystupovati ve snu naprosto nezměněny. Pak se zdá, jako by ve snu byl člověk prováděl nejjemnější a nejsložitější intelektuální operace, jakoby byl přemýšlel, vtipkoval, rozhodoval se a řešil problémy. To všechno však není než výsledkem naší normální duševní práce a může se přihoditi stejně dobře ve snu, jako den před tím: s vlastní snovou prací to nemá nic společného a nepřináší to ani nic pro sen charakteristického.

To všechno bych vám byl mohl říci již před patnácti lety a zdá se mi dokonce, že jsem vám to tenkrát již řekl. Chtěl jsem tu snést jenom to, co mezi tímto časem do teorie snu přibýlo nového a co v ní bylo obměněno.

DOM

DOPISNÍ PAPÍR

DENNÍ POTŘEBY

100 listů normalisované velikosti 210×297 mm • 100 obálek 105×215 mm s vložkou z hedvábného papíru • Zvláště levný, přesto však jemný a reprezentační dopisní papír • Ve velmi vkusné krabici za Kč 38.—

KAREL KELLNER, PRAHA • VÁCLAVSKÉ N. 61 • DLOUHÁ TR. 17